Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 300 (9981) | 1975 чылдың декабрь 24, среда | 1925 чылда үнелеттинген | Өртээ 4 коп.

ПЛАННЫ—ХУУСАА БЕТИНДЕ

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шийтирлерин болгаш СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң экономиканың айтырыгларының талазы-биле айтышкыннарын боттандырбышаан, социалистиг чарышты калбарткаш, ССРЭ-ниң Нефть болбаазырадыр болгаш нефтехимия үлетпүрүнүң будүрүлгелериниң база организацияларының коллективтери үлетпүр продукциязын сайгарарының хемчээлиниң талазы-биле беш чыл планының доктаатты́нган онаалдарын хуусаа бетинде күүсеткен. Нефть болбаазырадырыны, дизель одалгазы, одалга кылыр мазут, минералдыг чемишчидилгелер, автомобиль дугуйлары болгаш продукцияның өске-даа чамдык хевирлерин будүрериниң талазы-биле тоску беш чылдың сөөлгү чылынга доктаатты́нган будүрүлге хемчээли чедип алдынган.

1971—1975 чылдарның дургузунда продукция будүрери 1,5 катап ажыр улгаткан.

Продукцияның эң чугула хевирлериниң будүрериниң структуразынга шынарның өскерилгелери болгулаан. Автомобиль бензини будүрериниң нөмити хемчээлинде бедик октанныг бензиннериниң үлүг-хуузу 51 хуудан 80 хуу четкен, шоолуг күгүрүг эвес дизель одалгазы 95 хуу четкен. Натуралдыг каучукту солуп турар синтетиктиг каучуктар будүрери дыка өскен. Дугуйлар будүрериниң технологиязын болбаазырачгайжыткаының болгаш чаартканының түңнелинде дугуйларның эдилелиниң хуусаазы узаан.

Съезд мурнунуң чарыжынче кирбишаан, Нефть болбаазырадыр болгаш нефтехимия үлетпүрүнүң ажылдакчылары СЭКП-ниң XXV съездизин чаа күш-ажылчы чедишкиннер-биле уткуурунче чүткүп турарлар.

ССРЭ-ниң ТСЭ.

СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур!

1977 ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

«Транссельхозтехника» автотранспорт будүрүлге черииниң хөй чүк сөөртүр машиналары улус ажыл-агый ужур-дузалыг чүктерни Минусинскиден бистиң республикаже дүн-хүн чок сөөртүп турар.

Чүк сөөртүр чолаачылар бригадаларының аразында күш-ажылдың хоочуну, коммунист Александр Варфоломеевич Казанцевке удурткан бригада бар. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп ададыр дээш бригада шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар.

Күш-ажылдың быжыг сайгылга-чуруму, удур-дедир дузалажылга, техникага камныг чорук, ажылга үнеринге үргүлчү белен болуру бригадага чүк сөөртүрүнүң беш чыл планын бо чылдың март айның эгезинде доозар арганы берген. Ам бо бригада 1977 чылдың февральдың үлүүнде ажылдап турар.

— Күш-ажылчы чедишкинни ам болур съездиге тураскаадып турар бис. Амыдыралдың ажыл-иштиң чымыжынга чаңчыгып калган болгаш могаар-шылаарын-даа билбес бис. Ажылдап турда шак-үе-даа эрткени билдинмейн баар — деп, мурнакчы чолаачы эш Казанцев чугаалаар.

Д. ЕНДАН.

БЕДИК КӨРГҮЗҮГ

«Тыва кобальт» комбинаттың коллективи тоску беш чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң элээн өзүлдезин чедип алган. Ол-ла үениң иштинде продукция сайгарары 55,8 хуу, концентрат хевириниг кобальт будүрери 2,6 катап, руда тывыжы беш чылдың баштайгы чылы-биле деңнээрге 1,3 катап, а ону болбаазырадыры—2,6 катап өскен.

Будүрүлгеге аар ажылдарны доктаамал автоматчыдып, механизастаанының ачызында комбинаттың кол-кол цехтеринде аар ажылдарга ажылдап турган ажылчыннарының саны 1,4 катап кызырылган. Оон түңнелинде 156 ажылчыннар хосталган болгаш күш-ажылдың будүрүкчүлүү бедээн.

Чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар коллективте эвээш эвес. Беш чыл иштинде чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдарны нептереткениниң күсели-биле 1.185 муң рубльдиг экономиязын алган.

Бистиң республиканың өңүүг металлургиязының баштайгызы—«Тыва кобальт» комбинадының коллективи партиянның ам болур съездизин чаа күш-ажылчы чедишкиннер-биле уткуур, коммунистериниң улуг чыжыңга рапорт бээр эргени чедип алыр дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Е. ДАРТАН-ООЛ.

ҮРЕЗИН ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

Эки белеткээн үрезин —бедик дүжүттүг үндезини. Кайы ажыл-агый үрезинче үргүлчү кичээнгейин бедидип турар болдур, ол үргүлчү багай эвес дүжүттү өстүрүп турар. Оон чижээн Бин-Хем, Таңды, Каа-Хем районнарның колхозтарындан болгаш совхозтарындан көрүп болур. Олар чылдың-иа боттарының үрезинин арыглап, оон арыглаашкынын чогуур үезинде бедик шынарлыг чорудуп турар.

Республиканың ажыл-агыйлары декабрь 15-де чедир тараа болгаш мал чеми культураларның үрезинин 38,5 муң тоннаны азы планның 70,5 хуузун уруп алган. «Саян», «Өөк», «Революцияның чалбыжы» совхозтарының, Каа-Хемде «Октябрь 30 чылы», «Тиилелге» колхозтарның белеткээн үрезининиң шынары бедик. Ынчалза-даа өске ажыл-агыйларда байдал таарыы. Республикада үрезиниң 75 хуузу чажар шынарынга чедир арыглаттынган-даа болза, оон үгле 44 хуузу бирги болгаш үйнги классты болуп турары негелдеге канчаптаа дүүшпес. А Бай-Тайга районда бар үрезиниң үгле 1,8 хуузу тарып болур шынарлыг. Ындыг үрезин Эрзинде 40, Тес-Хемде 50, Барын-Хемчикте 50, Улуг-Хемде 61, Чоон-Хемчикте 62 хуу. Ол районнарда тускай эртемниглерниң, күрүне инспекцияларының ажылының сулазы моон илдеп.

«Бай-Тал», «Тээли», «Чыраа-Бажы», «Совет Тыва» совхозтар үрезин арыглаашкынын ам-даа эгелеваан. «Барлык», «Большевик», «Улуг-Хая», «Бүрен», «Тиилелге» совхозтарда арыглаттынмаан үрезин ам-даа хөй. Республиканың колхозтары болгаш совхозтары үрезин солуп алыры-биле 4 муң тонна тараа дужаган. Амгы үеде тараа хүлээп алыр пунктуларда кызыл-тастың бир муң тоннадан эвээш эвес «Саратов-29» сорту бар. Ону дарый сөөртүп алыры болгаш күрүзин инспекцияларынга хынадыры чугула.

Республикада 50 тонна хөй чылдыг сиген үрезини урдунган, оон хынаттынганы эвээш. 5,3 муң тонна картофель үрезининиң 2,3 муң тонназы бар. Ынчангаш оон кадагалалын шыңгыы контрольдаары чугула. Ногаа культураларының үрезиниң тыптынар үе база келген. Ындыг болганда ажылагыйлар ол үрезинге чагыларны саадатрайн кинрер ужурлуг.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында бедик дүжүттү остүрер төлээде, үрезин белеткелинче кичээнгейни күштелдирери чугула. Ук ажылды ажылагыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери холга алыр, үрезин арыглаар звеноларны, бригадаларны организастаар, оларның аразынга социалистиг чарышты калбартыр херек.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп СЭКП-ниң XXV съездизинге партия Төп Комитединиң төлевилели-биле таныжылга чер болганда чоруп турар. Бүгү-эвилел ужур-дузалыг «Тыва! даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээнинің тудуунда ажылдап турар ажылчыннарга бо чугула документини таныштырар ажылды ында партия комитеди тускай доктаатты́нган график ёзугаар чорудуп турар. Ол ажылче комбинаттың лекторлары, пропагандистери, агитаторлары болгаш политинформаторлары, цехтер начальниктери, эзлчеглер мастерлери хаара туттунган.

ЧУРУКТА: бедик сорттуг рудалар арыглаар № 3 эзлчегниң кежигүннерингe улуг мастер Ф. Беспалов партиянның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелин таныштырып тур.

Сөзү, фотозу М. КАЛЧАННЫЫ.

ЧАРЫШ, ООҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

«Тыва көдээ тудуг» трестиң автобаазазының коллективи амгы бо хүннерде социалистиг чарышты калбартыр, ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларының кичээнгейи олче үгланган. Тоску беш чылдың планныг онаалдарын ук будүрүлге хуусаа бетинде, август айда-ла, күүседипкен. Чүк сөөртүлгезин 118.8 хуу, тонна-километр эртерин 113,7 хуута боттандырган, бир ажылчының будүрүп үндүрер продукциязы 112.2 хуу болган.

Чолаачыдарның болгаш септелгеде ажылчыннарның аразында социалистиг чарыштың темпизи бедээн. Кижи бүрүзү бодунуң сорулгазын, хүлээлгезин, планын медерел билир. Ажылдың түңнелин ай санында үндүрүп, көрүштүг, чараш кылдыр дерээн көргүзүг самбыразынга азып турар. Чарыштың организакчы чоруунга партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары улуг кичээнгейни угландырган. Беш чылдың мурнакчылары хөй улаа шаннадып, мактадып келген.

Тоску беш чылда боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин чедишкиниг күүсеткеннер коллективте хөй. Оларга В. Дюкарев, И. Вендерлых, В. Садобаев болгаш өскелердаа хамааржыр.

Боттарының шалыпчы күш-ажылы-биле автобаазаның коллективи республиканың калбарган социалистиг чарыштарга болгаш РСФСР-ниң Көдээ тудуг министерствозунуң Бүгү-эвилел чарыжынга каш удаа тиилекчи болуп үнген.

Социалистиг чарыштар № 958, 957 КМК-ларда эки организастаттынган. Бо ийи бүдүрүлгелер бот-боттарының аразында чарышышаан, дуржүлгезин солчуп, четпестерни чайладып, планнар күүселдезин ленге түңнежип, кадрларның үнер-кирер чоруун эвээжедиринге кол кичээнгейни угландырган. Оон түңнелинде күрүне планын чедишкиниг күүседип болур аргаларны чедип алганнар. 958 дугаарлыг механизастаттынган колонна беш чыл планын август айда-ла күүседипкен.

Ук будүрүлге амгы бо хүннерде 1976 чылдың үлүүнде ажылдап, СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур 400 муң рубльдиг продукциязын будүрер немелде хүлээлгени алганнар.

«Тыва көдээ тудуг» трестиң администрациязы квартал бир катап бригадалар аразының социалистиг чарыжының түңнелин үндүрүп турар. Тиилекчиленнинг одуруунга чаңгыс удаа эвес киргилээн бригадалар хөй. Ындыларга Н. Кудымовтуң (№ 585 КМК), Г. Хохловтуң, В. Денисовтуң (№ 586 КМК), А. Маслованың (№ 958 КМК), О. Коробейникованың (№ 585 КМК) бригадалары хамааржыр.

Тоску беш чылда бистиң коллективиис иштизи-биле керээлиг ажылдарны 77,7 млн. рубльге будүрер турган. Сески беш чылдың хемчээли-биле күш-ажылдың будүрүкчүлүү 12 хуу өскен, а тудуг-монтаж ажылдары 1,9 катап улгаткан. 140 дөрбелчин метр чуртталга шолун ажыглалга киргеп, 57400 хойнуң, 8640 мыйыстыг бода малдың кажаалары тутунган.

Чедишкиниг-биле чергелештир социалистиг чарышты чавыс деңнелде организастап, будүрүлгениң продуктулуг чоруун чавызаткан организациялар база бар. Дугаары 62, 463, 741 көжүп чоруур механизастаттынган колонналарның планнары күүсеттинмейн барганының чылдагааны ында. А оларның кошкак ажылдаанының түңнелинде Кызылдың дээрбе комбинады, Культура бажыңнары, мал ажыл-агыйының объектилери дээш чамдык чугула тудуглар чогуур ей-шаанда ажыглаалга кирбээн.

Планны күүсетпейн барганының кол чылдагаанарының бирээзи — тудуг материалдары-биле четпес хандырып турарында. Чопуп каан белен чудуктар, кургаг штукатура, цемент, шифер болгаш өске-даа материалдарның ей-шаанда келбейн баарындан ажылчын күш аңаа турар таварылгалар үнүп кээр.

Чедишкиниг-ге сорук кирип, үстүнде адаан четпестерни ей-шаанда чайладып, социалистиг чарышты улам калбартып турган, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидип, «Тыва көдээ тудуг» трестиң коллективи, оон участоктары — КМК-лар болгаш ыян ажыл-агый пунктулары тоску беш чылдың планныг оналаларын чедишкиниг күүседип, СЭКП-ниң XXV съездизин төлептир уткуур сорулганы салган.

М. ПОПОВА,
«Тыва көдээ тудуг» трестиң күш-ажыл төлевир кылдызының начальниги.

ТҮҢНЕЛДЕРНИ ҮНДҮРДҮВҮС

Тыванның найысылалында столоваялар болгаш ресторанар трези тоску беш чылда канчаар ажылдаанын баш бурунгаар түңнеп көрдүвүс. Хөй будүрүлгелерлиг колхектив продукция саарылгазын декабрьның 8-те, столоваяларның болгаш оон өске-даа пиитиниң чемненилге черлери хуузунда кылып белеткээн продукциязын саарарының беш чыл планын бо айның 13-те күүсеткен болду. Трестиң хоорайда боторуулга-чарылгалыг будүрүлгелери беш чылдың планныг даалгаларын оон-даа эрте боттандырганнар. Планныг даалгалар болгаш бедиткен хүлээлгелерни күүседир талазы-биле чарыштың бирги черин № 2 будүрүлге алган. «Огонек» кафе, № 11, 13 столоваялар бүгү көргүзүглер аайы-биле беш чылдың планнарын ноябрьда-ла күүсеткеннер.

Ол ышкаш № 6 пиитиниң чемненилге черииниң будүрүлгелери көскү чедишкиниглиг. Маңза Кызылдың школаларының буфеттери, № 10 столовая хамааржыр. Александра Ивановна Зюзина башкарган ол коллективтер беш чылдың пиитиниң продукция сайгарылгазын ноябрь 27-де, хуузунда белеткээн продукциязының саарылга планын декабрь 21-де күүседипкен.

Дмитрий Андреевич Краюшкин директорлаан № 3 боторуулга-чарылгалыг будүрүлге беш чылдың база ажыр күүседип эгелээн.

В. СОЛДАТЕНКО,
трестиң план кылдызының эргелекчизи.

ЭЭР-ХАВАК ФЕРМАЗЫ ХОЖУДААШКЫНДА

Бо ферма чылдың-на сүт будүрер болгаш кубунеге садар планныг онаалдаларын ажыр күүседип келгениндеп үгле Бай-Тайганың эвес, республиканың мурначчы фермаларының саныңа кирип, шаннадып-мактадып турган.

Чылдың сөөлгү айларында Эзер-Хавак сүт-бараан фермазында байдал дуваренчиг болу берген. Бо чылдың сүт будүрер, ону кубунеге садар планын күүседири берге-ле келген. Оң бир айларның түңнели-биле алырга, ферма чылда 360 тонна сүт садар турган 320 тонна ажыгны саткан. Арткының чыл төнчүзүнге чедир күүседип болур арга бар бе? Ол айтырыгны харылаары берге. Үгте дээрге сүт саалдазы кудулаан.

Мал чемнерин камнаар сорулга-биле күскү үеде саар инектерни өт чок шөөдергекадарын, чылыг суг-биле сугарбайн турган, сүт саалдазын кудулаткан. «Тээли» совхозтуң удургукчулары, тускай эртемниглери маңаа кол бурулуг болган. Олар чемни камнаар айтыышкынны берген-нер. Бо дугайында ферма эргелекчизи М. Норбуның болгаш өскелерниң-даа чугаазындан билип алдывыс.

Мал чемнерин камнаар сорулга-биле күскү үеде саар инектерни өт чок шөөдергекадарын, чылыг суг-биле сугарбайн турган, сүт саалдазын кудулаткан. «Тээли» совхозтуң удургукчулары, тускай эртемниглери маңаа кол бурулуг болган. Олар чемни камнаар айтыышкынны берген-нер. Бо дугайында ферма эргелекчизи М. Норбуның болгаш өскелерниң-даа чугаазындан билип алдывыс.

Декабрь айның эгезинде инектерни чемгерер рационну эде көрүп, хүнде 20 килограмм силосту, ийи килограмм чарбаны берип, чылыг суг-биле суттарын эгелээн түңнелинде сүт саалдазы бичин өскен. Айның эгезинде ферма пиитизи-биле 402 килограмм сүттү 149 инектен саап ап турган болза, ам алды үүс килограмм четкен, ынчалза-даа ол ам-даа эвээш. Сүт саалдазы мындыг турда, арткан планны күүседири берге. Күстен эгелээш инектерни эки чемгерип турган болза, бердинген онаалданы ажырып болур арга коллективке турган.

Ферма инектерин ам-даа чедир чемгербейн турар. Үгте дээрге мал чемни белеткээр цех ажыглалга кирбээн. «Тыва даг-дүгү» комбинат шеф аргазы-биле ону кылып бээр болгаш мынчага чедир узамдыктырып келген.

Сүт-бараан фермазында 23 өг-бүле ажылдап, чурттап турар, ында өөренникчилер-биле кады 140 ажыг кижи бар. Фермада магазин чок болганындан үлетпүр болгаш эзш-чем бараанныры-биле ажыл-ишчилер багай хандыртынып турар. Райпонуң автолавказы ийи хонгаш кээп садыглап турган болза, сөөлгү үеде ховар келир болу берген. Ферма суурдан үш километр хире черде, ынчалза-даа чай чок ажылдыг болгаш чадаг кижилер оон садыглап алыры берге-деп турар. Саанчыларның, ивек кадарчыларының эки ажылдаарынга бо бүгү шаптыктап турары чугаажок.

«Тээли» совхозтуң директориязы, партия комитеди районнуң күрүнеге сүт садар чаңгыс фермазының сүт саалдазын көвүдедир, ажыл-ишчилериниң амыдырал хандырылгазын экижидер хемчеглерни дарый алыры негеттинип турар.

Х. ТААН-ООЛ.
«Шынның» корр.

Россияның чурукчулары — партияның съездизинге

РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черииниң Москвага декабрь 22-де ажыттынган пленумунуң темазы чурулга уран чүүлүнүң мастерлери — СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур деп атты. Республиканың хөй таладыг, тургузукчу амыдыралын, оон улузунуң чогаадыкчы ажыл-ишин көргүскен Төп делгелге залында «Совет Россия» деп улуг делгелгеге оон киржикчилери чыылганнар.

— Делгелгени көрүкчүлериниң ханыы-биле сонуургап турары Россияның чурулга уран чүүлүнүң мастерлериниң хөй национал коллективиниң чогаадыкчы ажылы бүгү-улусчу күш-ажылдың эргежок чугула, чарылбас кезээ апарганының дугайын херечилеп турар-дыр. Делгелге ажыттынганындан бээр аңаа 190 муң хире кижи келген—деп, РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черииниң даргазы Г. М. Коржев чугаалаан.

СЭКП ТК-ның партияның XXV съездизинге уткуштур «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп төлевилели чурукчуларга, скульпторларга, графиктерге чаа чогаадыкчы идиги бергенин Г. М. Коржев демдеглээн. Партияның айтыр турары совет улустуң өндүр улуг ажыл-херекчи уран чүүлүнүң чаа-чаа чогаалдарынга төлептин-биле көргүстүнген турар ужурлуг. Пленумга чүве чугаалаанар ону онзалап демдеглеп турганнар.

Пленумуң ажылынга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. И. Кочемасов киришкен.

(СЭТА-ның корр.).

Революсчу пролетариаттың маадырлыг чоруу

Москвага декабрьның чепсектиг тура халыышкынының болганының 70 чыл оюнга тураскаатка байырлыг хурал декабрьның 22-де Эвилелдер башының колонналыг залынга болган. Аңаа будүрүлгениң мурнакчылары, Коммунистиг партияның хоочуннары, найысыладдың партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, Совет Армияның дайынчылары чыглып келген.

Президиумда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң МХК-зының бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы А. Я. Пельше, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даргазы В. П. Рубен, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе, СЭКП ТК-ның харысалгалыг ажылдакчылары, министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчулары, шериг начальниктери.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозу составтыг хүлүлүг президиумну улуг көдүрлүүшкүн-биле сонгаан.

Хуралды В. В. Гришин эге сөзү-биле ажыткаа.

Россияга баштайгы революцияның алдарлыг 70 чылы ою — бистиң партиязыстың болгаш чуртувустуң төөгүзүнде, делегей пролетариадының хосталгалыг шимчээшкининиң төөгүзүнде тураскаалдыг үүн деп, ол чугаалаан. Тугун Москва ажылчыларының көдүрүп үндүргеп чепсектиг тура халыышкын 1905—1907 чылдарның революциязының дээди белги болган. Ол революция бүгү делегей төөгүзүнүң чаа үезин, политиктиг силгиишкиннериниң болгаш революстуг тулчуушкуннарының үезин ажыткан деп, «Россияга 1905—1907 чылдарның революциязының 70 чыл оюнуң дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында айтып турар.

Пролетариаттың гегемониязының лениннчи идеяларының мерген угаанының, большевиктериниң политиктиг угланыышкынының шынының калбарып үнген болуушкуннар бүрүүбиле бадыткаан. 1905—1907 чылдарның революциязы ажылчын ацтыга политиктиг организацияның чаа хевирин—пролетариат диктатуразының күрүне хевириниң эге үлегери болган ажылчын депутаттар Советтерин берген. 1905 чылдың «кол репетициязы» чок турган болза, 1917 чылдың Октябрь революциязының типлелгезин болдунмас турган ийик деп, В. И. Ленин онзалап демдеглээн.

Ол дээш күш-ажылчы Россияның эң дээре оолдарының болгаш кыстарының чижеглээр чүве чок тулчуп турганы революцияның хөрээ чуртта база тиилеп турар деп, түңнелинде В. В. Гришин чугаалаан. Революсту идеалдар дээш демиселчилериниң салгакчыларының үүктелиишкин чок харылаалыының дугайын бистиң улузувустуң магалыг чедишкиннери, совет пиитилелдиң хөгжүлдезиниң сорук киврикчи перспективалары херечилеп турар.

«1905—1907 чылдарның революциязының бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазы» деп илеткелди СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң директору академик А. Г. Егоров кылган. 1905—1907 чылдарның революциязы болза делегейниң хосталгалыг шимчээшкининде эң улуг үе-чада болур деп, ол онзалап демдеглээн. Ол революция революстуг демиселдиң байлак дүржулгазы-биле делегей пролетариадын, социал депшилге болгаш национал хосталга дээш туржуп турар бүгү күштерни чепсегээн. Ынчангаш ук революцияның 70 чыл оюн үгле бистиң чуртувуста эвес, харын оң ырак даштында-даа байырлалдыыбиле демдеглеп эрттирип турар.

Илеткелчи делегейниң амгы байдалынга доктаагаш, делегейде болуп турар бүгү-ле чогумчалыг чаартылгалар лениннчи даштыкы политиканың чедишкиннери-биле, партияның Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневке баштаткан СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң эчис сорулгаже угланган идепкейлиг ажыл-чорудулгазы-биле чарыдбас холбаалыг деп, онзалап демдеглээн. Орустуң үш революцияларының маадырларын сорук киврин турган олум чок ол лениннчи идеяларны совет кижилер бодунуң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле амыдыралда чедишкиниг боттандырып турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге байырлыг чагааны хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле А. А. Вилижанинни шаннаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Совет органнарга үр чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнген хүүнден бээр 60 харлааны-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң херектер эргелекчизиниң оралакчызы **Андрей Афанасьевич Вилижанинни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаннаар.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1975 чылдың декабрь 23.

Профэвилелдер организацияларында

ЧОГААДЫКЧЫ КҮЖЕНИИШКИННЕР-БИЛЕ

Профэвилелдер ажылчыннарның болгаш "албан-хаакчыларның күш-ажылының базе амыдыралының байдалыг экижидер дутайында доктаамал сагыш салыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок белдирииге идигы бээр, күш-ажылдың сагылга-чурумун бижыглаар, социалистиг чаршыты калбартыр, моральдыг болгаш материалдыг идиг берииишкиннерни биддилин-биле бижыглаар сорулгалыг. Бо дугайын 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң кол угланышкынарының талазы-биле толевилелде тодаргай айытган. Ынчангаш ажылчы чоннарны белдиг медерелге, күш-ажылдың сагылга-чурумун бижыгбиле сагыыр мөзү-шынарга кижизидериге профэвилелдер организацияларындан чогаадыкчы улуг күженииишкиннер негеттинер.

Күш-ажылчы коллективтериң ролюн доктаамал белдилип, бар аргаларын ажыглавышаан, ажылдакчы бүрүүн бүдүрүгениң ажыл-херээ дээш ак сеткилдиг ажылдаарынга, күш-ажылдың сагылга-чурумун бижыглаарынга профэвилел организациялары кижизидип турар. Ооң хөй чижектерин өлүрүүнде кирген.

Кижизидилге ажылының бүү арга-хевирлерин ажыглаарының бичее эвес дуржулгазын «Тыва кобальт» комбинатта профэвилел организациязы чедип алган. Хамыктың мурнунда профэвилел болуктериниг хол даяныр турар. Цехтерге, эвлечглерге, бригадаларда сагылга-чурумнуң байдалын олар харыылаар. Оларга хамаарышкан айтырыгларны профэвилел болүүнүң кирижилгези-биле шинтиргеер кылган. Бо болгаш өске-даа ажылларның түңелинде бригаданың ажылы чоорту экижээн. Ажылдан өзалдаар таварылгалар читкен. Комбинаттың иниги социалистиг чарышка шаңналдыг черии эвлеп, профболук дээрелериниң өлүрүүнде кирген.

Ол-ла комбинаттың гидрометаллургия цехиниң үүрмектээр салбырында профболуктуг Тыва АССР-ниң Дээдин Совединиң депутады К. Монгуш өлүүн каш чыл удуртуп келген. Болук бүдүүлгениң ажылчоруудулгазынче кичээнгейин угландырган. Болуктуң хуралын ай санында эрттирер. Бригадирлер, мастерлер аңаа илеткелдерин кылыр. Хуралдарны үргүлүг эрттирип, болуктуң ажылының дугайын боттары чыыглаш-даа чугаалажыр. Культура-массалыг хемчеглерге киржип, амыдырал-чүрттүлгазының байдалын сонуургажып турар. Профболуктуң кежигүннерин ол бүгү улам сырый каттыштырган. Комбинаттың электроцехинде, изиг-соок суг дамчыдар черде, оңгу участоктуң дагжыларында болгаш өске-даа профболуктериниң ажылы идепкейлиг.

«Тыва кобальт» комбинатының иниги-биле профэвилелниң 260 активчилери ажылдан турар.

Күш-ажылды коммунистиг өзү-биле көөрү ажылчы чоннарның сагылга-чурумун бижиглаарының күш-ажылчы идепкейин бедидерииниң чепсээ. «Тыва кобальт» комбинатта ол шимээшкинде мүн ажыг кижи хаара туттунган. Барык беш чүс ажылдакчыга ол бедик атты тывыскан. Беш цех коммунистиг күш-ажылдың коллективтери. Планныг онаалдарны чедиишкиниг күүсеткени дээш бүдүүлгениң мурнакчыларынга бо чылдың он айларында материалдыг шаңнал фондуунда 202,5 мүн рубльди төлээн. Чүрттүлге бажыңнарын үзүүрде, ясилерге, садтарга уруглар тургузарда, санаторий-курорттарга дыштанырының путёвкаларын күш-ажылдың мурнакчыларыга бирги эвлечгде бээр. Бо чижектиг хемчеглер моральдыг болгаш материалдыг идиг берииишкиннерге чугула черии эвлээн.

Күш-ажылды биддилиг өргүнизастары, ажылчыннарның билиг-мергежилиг бедидер дээш ажылды идепкейжиткени, дагдычыышкын шимчээшкинин калбартканы комбинаттың иниги ажыл-херээнге көскү сылдарны чедиргей. Күш-ажылдың сагылга-чурумун улам бижыглаан. Соолгу 4,5 чылдарда мында 970 ажылчын билиин бедиткен.

Коллективти сырый каттыштырбышаан, кижи бүрүзүнүң харыысалгазын бедидериге комбинатта профэвилел болуктериниң кирген үлүг биге эвес. Оларның дуржулгазы республикада профэвилелдер организацияларынга үлегер-чижек болуп турар.

Бижыг сагылга-чурумга, харыысалгалыг болзуунга ажылдакчы бүрүзүн кижизидерге хамыктың мурнунда бүзүредириниң арга-ларын ажыглаан, кижилериниң медерелиниң деңнелин бедидери, коммунистиг моральдың принциптерин бижыглаары чугула.

Ак сеткилдиг мурнакчы ишчилерге даянган, чалгаа, ажыл шаты үзер, ажылды үрей кылыр ийи чаңгыс кижилерге шыдаңар аргажок байдалды бургузары профэвилел организацияларының ажылында бир чугула чүүл болур.

Ылаңгыя «ҮТКА 25 чылы» совхозта ажылчын комитединиң, совхозтуң дирекция черииниң күш-ажылды организаставарын экижидип, белик медередиг, бот-бодунга дузалажыр чаагай чаңчылга коллективив кежигүннерин кижизидер талазы-биле эки ажылын демдеглезе чогуур.

Күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип ап, соолгу чылдарда ында ажылын комиссиязы социалистиг чаршытың типлекчилериниң олурууннга кирген.

Социалистиг чаршыт масаниң идепкейин бедидериге, күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумунга кижизидериге чугула рольду ойнап турар. Ону республикада профэвилел организациялары улам калбартып, чаршыты организаставарынче ханалан кирип турар. Амгы үеде социалистиг чаршыта 62,1 мүн ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар хаара туттунган. 28 мүн хире кижи күш-ажылды коммунистиг өзү-биле көөр дээш демиселде киржип турар. 16 бүдүүлге болгаш организация тоску беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа беттинде ажыр күүсеткен. Оларның иштинде «Тыва даг-дүгү» комбинат, Каа-Хемниң хөмүрдүр разрезин, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкыны, «Көк-Тей» совхозу болган өске-даа коллективтер бар.

Ынчалза-даа чемдиг коллективтер чаршытың кижизидикчи ролюн үнелеп көрбейин турар. Кызылдың эт комбинадында коммунистиг күш-ажылды дээш шимчээшкинде ийи чүс сеген ажыг кижи хаара туттунган. Ынчалза-даа олар түс-туста хүлээлге алдыг. Коллективтиң иниги хуралдарын ковер эрттирген. Чаршытың түңелдерин үндүрүп турары доктаамал эвес. Бо чылдың он айларында ында ажылдан турар кижилериниң 54 хуузу күш-ажылдың болгаш бүдүүлгениң сагылга-чурумун үрээн. Ол ишкаш Тока аттыг, «Дөң-Терезин», «Шекпээр» совхозларда болгаш өске-даа коллективтерде кижизидилге ажылы чогуур деңнелде чорбайн турар.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар бүдүүлгеге улуг хораны чедирер. Чамдык коллективтерде ажыл шагы үзер чоруктар хөй турбуже, профэвилел комитеттериниң кижизидилге ажылы кошкак, чүгле администрация талазы-биле хемчеглер алырынга өйлежип турар. Чижээ, Кызылдың № 1 АТБ-зинде тос айларда 134 кижиге администрация талазы-биле хемчег хүлээткен, а эп-хуузунуң суду чүгле алды херектэ сайгарып көргей. Пассажирлер АТБ-зинде байдал база ындыг. Сагылга-чурум үрээн кижилерге хөй-иниилиг талазындан салдар чедирер талазы-биле ажыл республиканың чамдык тудуг, транспорт коллективтеринде кошкак.

Аныяк ажыл-ишчилерни кижизидери чугула айтырыг. Ынчангаш профэвилелдер организациялары дагдыныышын шимчээшкинин кошкаттайн, ажылчын сөлөлды кижизидер хуралдуг ажыл-херектэ коллективтиң эп-не төлептиг кежигүннериниге хүлээзидирер ужурлуг. Кызылдың № 48 тудуг эргелелинде, республика типографиязында болгаш өске-даа коллективтерде ону чогумна ынчар организастаан. № 48 тудуг эргелелинде эштер М. Сафронова, А. Ельшова, Кызылдың харылаа белдиринде М. Мамаева, хойжу О. Дажы-Намчал, тудугжу О. Калзан, сваичы А. Монгуш олар ишкаш дагдыныкчылар аныяктар өртүзүнүң улуг күдүткелдиглер. Амгы үеде 1,5 мүн дуржулгалыг бүдүүлгечилер аныяктарның дагдыныкчылары болуп турар. Аныяк ажылчыннарны моральдыг бедик шыларга, ажыл-ишчи мергежилге кижизидери нарын болгаш харыысалгалыг. Ону доктаамал кичээнгейге ап, профэвилелдер организациялары аныяктарның эң эки дагдыныкчыларының буянныг ажыл-херээн бүгү талалыг деткиир, оларның дуржулгазын пропагандалаар болгаш пептерелир сорулгалыг.

Күш-ажылды чаа өзү-биле көөрүнге, социалистиг сагылга-чурумга кижизидилге хөй талалыг ажыл. Ынчангаш профэвилелдер организациялары ооң янзы-бүрү арга-хевирлерин ажыглаан, күш-ажылдың сагылга-чурумун улам ыңай бижыглаар дээш, коллектив кежигүннери бүүдезин бүгү улустуң материалдыг болгаш сагыш-сеткил байлаксылынга болупуң улуг кирген дээш демиселдир сорулгалыг.

С. КИРОВ,
облпрофчөвүлелдиң секретары.

ДЕЛЕГЕЙГЕ БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

ВИЛЬНЮС. Чепсеглениишкини дүжүрер болгаш бөо-чепсекти эдерге бүдүрни соксадыр дээш тайбыңга ынакшылдыг хөй-нинги күштериниң чаа кампаниязын эрттирер дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыын деткээн хөй кижи киржиқчилиг митингилер Литва ССР-ниң найысылалында эртип турар.

— Бистиң күш-ажылыыс кижилериниң чаагай чоруунга бараан болуруп күзээр бис. Ынчангаш делегейге бижыг тайбыңны тургузар дээш депшилгелиг күштериниң ап чорудуп турар хемчеглерин бүрүн деткип турарывыс-даа ол. Бистиң ленинчи партиявыстың Төп Комитеди, ооң Чингине секретары эш Л. И. Брежнев тайбың хөрээнге улуг салыышкынны киирип турар. Коммунистиг партиянын Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг чайгылыш чок политиказын бүрүн деткип турар бис—деп, «Вильнюс» мебель комбинадының ажылчыны П. Бальнис аңаа болган митингиге чугаалаан.

Комбинатка болган митингиге санал берген өскедаа ажылчыннар партияның XXV съездижинге СЭКП ТК-ның төлевилелин Советтер чүрттүүн келир үезинге, делегейге бижыг тайбыңны тургузарынга делгем перспективаларны ажыдын турар болгаш ССРЭ—тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштериниң бижыг чоленгижи-бооп турар дээрзин чоргаарал-биле демдеглеп турган.

НУКУС. Нукустуң полиграфия комбинадының чүс-чүс ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыын деткээн митингге бедик көдүрүүшкүннүг киришкен. СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнеетиң «Тайбыңның алдын медалы»-биле шаңнатканы бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың бүгү делегейге бижыг тайбың дээш боттандырып турар ажыл-чорудулгазының бедик үнелели болган деп чыылганнар бир эп-сеткилдиг демдеглээн.

Тайбының хөрээнге төлептиг салыышкынны киирер, партияның XXV съездижинге күш-ажылчы чедиишциннерлиг ужуражыр дээш улам күженииишкиниг ажылдаарын олар хүлээнген.

КИЖИЛЕРНИҢ КАДЫЫ—КОЛ СОРУЛГА

Невропатологтарның болгаш психиатрларының бүгү-эвилел съездизи декабрь 20-де Москвага ажылын дооскан. Аарыгларны болдурбазының хемчеглерин баш удур ап, тускайжыттынган болгаш өске-даа эмнелге черлериниң четкизин калбартканының болгаш эм чүүлдерин калбартканының түңнелинде чоннуң медицина хандырылгазы улам экижээн деп илеткелчи болгаш санал берген-нер демдеглээн. Амыдыралдың иниги агымы дүргедээнинден база янзы-бүрү информацияның арбыдаанындан кижилериниң кадыкшылын камгалаарының чаа-чаа арга-методтарын чогаадырының эргежок чугула апарганын ораторлар демдеглээн.

Амгы үениң невропатологиязының болгаш психиатриязының талазы-биле 600 ажыг илеткелди аңаа дыңнаан. Оларны чугаажырынга Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның, Чехословакияның, Англияның, АКШ-тың болгаш өске-даа чурттарның эмчилери, эртемденнери киришкен.

Психиатрларның делегей ассоциациязының чингине секретары Д. Ли СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга мынча деп чугаалаан:

— Бо хевирлиг беседалар кончуг чугула. Бистиң үеисте бо эртемниң чугулазы кончуг улуг апарган. Ынчангаш бо талазы-биле эртемниң чаа ажыдыышкынарын, практиканың чаа чүүлдерин бүгү талазы-биле нептерелири чугула. Ол дээрге 76 чурттарның төлөлекчилерин каттыштырып турар бистиң организациявыстың хүлээлгезин болур. Бо ажылга Совет Эвилелиниң киирип турар улуг-хүүзү улуг.

Нервопатологтарның болгаш психиатрларының бүгү-эвилел эртем иниттелиниң баштаар черииниң отчёдун съездиге дыңнаан болгаш аңаа сонгуулдар болган. Баштаар черииниң даргазынга ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының академиги Г. В. Морозов сонгуткан.

АК-ДОВУРАК: ажыглалга киирер шалыпчы тудугда

КҮШ-АЖЫЛЧЫ СОРУКТУГ КИЖИЛЕР

Ак-Довурак хоорайның кедээзинде даглар бааринда ийиги эвлечгниң шалыпчы тудуун Хемчик хемни кежир-даа көөрге кижиниң чанындан ырак эвесте турган ышкаш сагындырар. Кол корпустун үлүг бажыны ынчаар көстүр. Бо тудутта аңаа ажылдаар улус эртенгинин 6—7 шактарда, дүш үезинде, кежээ дөрт шакта, дүне 11 шакта шуужар. 2000 ажыг ажылчынның аразында Данзырык Калдар-ооллуң, Кара-оол Салчактың, монтажник Николай Коноваловтуң, электри монтажчы Анатолий Будьконуң дээш кымның бригадалары чок дээр. Тудугну доозар дээш кызымак ажылдап турар бригадаларның чамдыызы ол.

Тудугда 12-ги галереяның бедик баганалары, калбак аар демир оргалары чүктенииишкеш, бижыг базымында турпкан, тендиш дивес күчүлүг шинчи кире берген турар. Ооң бедик үзүн оргаларында, карышкак салааларының аразында дуңзаадал кылган кижилер бичии кылдыр көстүп туру. Ында улус ажылдап турар дээрзин чүгле кызанайнып, сыдыраан оттардан билдинер. Ийиги эвлег тудуунуң эп-не чурумалдыг чери бо. Ол аар демирден кожуп каан улуг тудугнуң оргазы Кара-Даштың даглары өрү алзы чүткүп бар чоразынды. Кончуг аар чүктегни оргазынга эккеп салыптарынга ол белеткени бергениг. «Сибирьстальконструкция» трестиң тудугжулары ону тургузуп, тудуштур дуңзаалан турар. Николай Коноваловтуң, Леонид Мордакинниң монтаж кылыр бригадалары соок, боранныг, хаттыг хүн-даа дивейн, маңаа каңнаашкынэптээшкиннер кылып турар. Оларның хүнээр тудуунуң бедии 30 ажыг метр. Бригадаларның ажылчыннары бир мүн ажыг тоннаа демир конструкцияларны монтаждаан.

Белен продукция шыгжаар склад тудуунда ажыл хайыышкынныг. Мында «Кызыл тудуг», чер ажылдары кылыр тудуг эргелелериниң ажылчыннары складтың бир талакы ханазында арматуралар тургузуп, ону тудуштур дуңзаалан турар. Межеккей Кызыл-оол баштаан тудужулар бетон күдер ханалар тургузуп турар. Мамед Сагаан-оол удурткан дашчылар база ында.

Хемчээлиниң талазы-биле Тывада улуг дээн тудуг—ийиги эвлечгниң кол корпузу. Ында дуңзаалаашкыннар дуңзаа, хүндүс-даа шуут үзүктел чок. Дерилгелер эптээшкиннери шеверлел ажылдары дээш ооп-даа ынай. 48-ки демдекке кирип келириниге чоон сыдымнарзыг ток дамчыдар кабельтерни дуңдуктерде дүргеш аскылан каан өрөөлдер көстүп келди. Мында «Северовостоксанэлектромонтаж» трестиң монтажниктери шыйыгларлыг төлевилел саазының тутхан, ооп көрүп, монтаж кылып турлар. Хөй удазыннар дерилгелерге улашкылаан. Ол көк, кызыл өңнерлиг удазыннар улуг өрөөлдериниң ханаларын кешкилей бергилээш, ужу ханалар, дээвиирлерге киргилээш читкилей бергилээн. Монтажник ооллардың үжүүн чуруун аңаа тырттырдым. Александр Ничугиниң бригадазы болду. Олар Ачинск хоорэйдан келгеннер. Үшкү участоктуң бо ажылчыннары хөй мүн рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын күүсеткеннер.

ЧУРУКТАРДА: Кызылдың тудугжулары белен продукция силадының тудуунда арматура салып турлар. Ачинскиде электри монтаж эргелелиниң кол корпуста электри удазыннары киирер монтажниктери. Шеверлел ажылдарында «Тыва даг-дүгү» комбинаттың машинистери Люба Тушкун-оол биле Люба Куулар.

Эвилел ужур-дузалыг шалыпчы тудугну ажыглалга киирер дээш эрес-кежээ ажылдап турар ажыл-ишчилериниң чамдыызы-биле таныжарга мындыг-дыр.

О. ОХЕМЧИК.

ДАЗЫРГАЙНЫҢ ХОЙЖУЗУ

Эрзин районда «Коммунизмче орук» колхозтуң № 3 хойжу бригадазының хойжузу Сурун Бадынович Идамның кыштаа. Артыы талазында Будуу даанның дистинчиткен хаяларлыг, кадар өттүг даазыргайы. Кыштагны база Даазыргай дээр. А мурнунда Көк-Молдургалыгның ажык шөлү төнчү чок чүве дөг чаттылын бадыткан.

Бо удаада хойжуга хоюн одарыынче үндүргелек чорда четтивис. Ооң мурнунда хуниун кежээзинде колхоз конторазынга болган партия хуралынга Идам хойжуну социалистиг чаршытын типлекчизи, ажыл-ишке кызымаккай дижип турган чүве болгай. Хойжуның коданынга чеде бээрге-ле, ооң ажыл-ишке кежээзин коданның даштыкы байдалы херечилей бээр: долгандыр арыг-силиг, шупту чүве турар черинде шевергин зайлап салдынган. Хойга кол-ла негеттинер чүүлдер—чем, дус, суг—бүрүн бар болду.

Сурун Бадынович ооның хөрээжен эзи Татьяна Доптановна Баянова-биле биске бо берге чылдың шылгалдаанын ажып эрттириниң дугайын чугаалаан, ажыл-ижи, аал-ораны-биле таныштырды. Татьяна Доптановна күш-ажылга ынак. Ол—Эрзин район Совединиң депутады.

Бо хойжу өг-бүле 1975 чылда төрүүр 100 хойга онаштыр 100 хураганны камгалап, бир хойга онаштыр 2000 грамм дүктү кыргып алган. Ооң ангыда олар бодунуң коданынга четчир сигенин белеткеп алган.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

АМЫДЫРАЛ НЕГЕП ТУРАР

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге районда канчаар чоруп турарыл?

Республиканың районнарында, колхозтарында политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге эгелээнден бээр элээн үе эрткен. Барын-Хемчик районунуң төөгүзүнде болгаш ажыл-агыйларында өөредилгелиг канчаар чоруп турарының дугайында хынаалдары кылгаан, чамдыг мөңгүт, чедер-четпестерни өскердивис.

Өөредилге районда иниги-биле организастыг эгелээн. Бир эвес эрткен чылы партия өөредилгениң бүгү хевирлеринге 900 хире дыңнакчы хаара туттунган, харган болза, бо чылы олардың саны 985 хүнү четкен. Ооң иштинде 556 коммунист бар. Бо дээрге районунуң партия организациязының бүгү коммунистериниң 87 хуузу-дур.

Амгы үеде пропагандистериниң составында партийжи өскүлү ыныары кижээн, шупту 106 пропагандистиң иштиңден 81 кижи партия кежигүнү. Оларның кол нуруузу аргадуржулгалыг инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш хөй-хөй ажыл-агыйның специалистери боор турар.

Районда экономиктиг өөредилгениң 39 школазында шупту 1274 дыңнакчы бар.

Ам политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң түс-түс ажыл-агыйларда байдалы-биле таныжып көрээлиннер.

«Шекпээр» совхоз. Мында эге звеноунуң 1, ортумак болгаш дээди звеноунуң 2-2 политшколаларында цитиган-биле 187 дыңнакчы хаара туттунган. Совхозтуң Биче-Тей салбырында пропагандист К. Ооржактың удурүүн турары марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир политшколаның ажылы өскелерден кеску ылгалдыг болуп турар. Ооң дыңнакчылары — шупту 40 хире кижи—качээлдер үспейн организастым-биле чыгыш кээп, неделя санында кичээлдеп турарлар.

Ол-ла салбырда СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политикалын өөренир эге звеноунуң политшколазының (пропагандистери С. Ооржак биле Х. Сүзүг) качээлдери кыш удаа үзүлгей. Дыңнакчыларының чыгыш турары организас чок. Совхозтуң партком секретары М. Кара-Салдан ооң чылдагаанын айтырарымыска мынчаар харыылаан:

— Бо школаның дыңнакчылары холдуунда механизатор мергежилдиг кижилер. Ынчангаш олар, ылаңгыя чолавчылар, ырак черлер чоруткаш, өөредилге болур хүн кээн четтикпейн болаа, озалдаар боор-дур. Киткээлдер болбайн бааринын кол чылдагаанын ол— дыңнакчылар чыгыбас.

Шах мындыг байдал «Шекпээрниң» Аянгаты салбырында СЭКП-ниң төөгүзүн өөренир политшколада база тургустунган. Чылдагаанны пропагандист К. Кууларның өскээр өөренин чоруан үезинде ону солуур кижи чок болган.

Экономиктиг өөредилгениң 3 школазында болгаш ортумак школаларда организастаттынган теоретиктиг семинарларның качээлдери доктаамал, бедик деңнелде эртип турар.

Совхозта политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгени организастап турарында эң-не четрес үүүл — көргүзүг материалдарының чогу, немелде, ылаңгыя тыва дылда литератураның чедиишпези болур.

Чамдык черлерде качээлдер болур хүннерде өске ажылдарны организастап чорудуп, дыңнакчыларны доора чардыктырып турар таварылгалар база бар. Ооң бир чижээн «Барлык» совхозтуң төвүнден көрдүүс. Качээл болур кежээ СЭКП-ниң төөгүзүн өөренир политшколаның дыңнакчыларындан (олар шупту 21 кижи) каш-ла кижи келген.

— Бөгүн клубта концерт белеткелп болуп турар, улустарывыстың чамдыызы ында-дыр. Ооң ыңай совхозтуң ажылчыннары бөгүн шалып алган,— деп, болгум удуртукчузу О. Хомушку биске чугаалады.

Качээлдер среда санында болур ужурлуг, ынчазарга чаа өөредилге чылының эгезинден эгелеп бо хүннерге чедир 4-ле хире качээл эрткен. Сөлгу качээлге чүгле 3 кижи келген. Пропагандист Б. Сарыглар ол кежээ дыңнакчыларын маңаа чадаан, чаа берген.

«Барлык» совхозтуң ажылчыннарының политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң сайдалының дугайында» айтырыгны чугаалашкан СЭКП Барын-Хемчик райкомунуң январь 31-де болган бюрозунуң айытган чедер-четпестерни чайладып, ооң иниг-ширлерин аммыралга боттандырар сорулга-биле, кандыг хемчеглерни ап чорутканын айтырар дээрвиске совхозтуң партком секретары Ч. Чылбак-оол ынчаар чок болган. Ынчалза-даа үстүнде чаңгыс чижектен политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгени партком-нуң талазындан четпес удурт-туп турары коску-дур.

Ол-ла совхозтуң Хөнделен (парторганизация секретары С. Күжүгет), Аксы-Барлык (парторганизация секретары К. Кара-Хуна) салбырларында политшколаларының качээлдери организас чок эртип турар, оларның дыка хөйү үзүүлгүлээн. Дыңнакчыларның чүгле чартык кезиг качээлдерге кээп турар.

Ол ишкаш «Хемчик» совхозта (партком секретары М. Быстан-оол) политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң деңнели үстүнде ажыл-агыйлардан дээредевее.

Район төвү Кызыл-Мажалык суурда организастаттынган школаларның ажылдан турары база-ла ден-дески эвес. Оларның аразында өөредилгени эки-даа, кошкак-даа чорудуп турар черлер бар.

— Дыңнакчыларның качээлдерге кээп турары эки, өөредилге эгелээнден бээр чаңгыс-даа качээл үзүп көрбеди-вис. Кызылстың парторганизациязы (секретары С. Октээ) бистиң ажылывысче доктаамал кичээнгейин салып, боттуг дузалыг ведрип турар-дыр. Бо райкускомнуң иштики херектер кижизиниң ажылдакчыларының ортузында тургустунган эртемнер коммунизмниң үндезиннерин өөренир политшколаның пропагандизи А. Макаровтуң сестери-дир.

Ол ишкаш өөредилгени бай эвес чорудуп турар коллективтериниң бирээзинге райпода экономиктиг билиглериниң үндезиннерин өөренир школаны (пропагандизи Л. Кошгарова, парторганизация секретары П. Иванчиков) хамаарыштырып болур. Мында бала качээлдер организастыг, бедик деңнелге эртип турар.

Район төвүнде политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгени бай организастап чорудуп турар коллективтер база бар. КМК-1, туйбу заводу, бот-орулга-чарылгалыг сеп-телге-тудуг эргелели (парторганизация секретары С. Сарыглар), «Сельхозтехника» каттыжышкыны (парторганизация секретары Л. Ломакин) дээн ышкаш организациялар мындыгларының санында кирип турар.

Үстүнде чугаалаанывыс чедер-четпестерге үндезилээш, районда политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң канчаар чоруп турарының дугайында даразында түңелдерни үндүрүп болур. Чер-черлерде парткомларның, парторганизациялардың четпес удуртулгазындан база пропагандистериниң кошкак ажылдан турарындан чамдык ажыл-агыйларда өөредилгениң организастыг чоорту суларааг. Хөй-хөй политиктиг болгаш экономиктиг школалар өргүзүг материалдары болгаш тыва дылда өөредилге номчары, немелде литература-биле четче хандыртынмаан. Чамдык черлерде дыңнакчыларның качээлдеп турар өрөөлдери тар, чыгыы четпес. Партия райкому өй-өйлеп хынаалдаарны чорудуп турза-даа, өөредилгелерни удуртуп башкарар, ону контрольдаар талазы-биле ажыл-агыйларда партия организацияларындан щеллеп ам-даа четпес салыр турар.

Х.-К. МОНГУШ,
М. ХОЮГ-ООЛ.
Шыныың» корреспондентизери.

Коммунист дугайында чугаа

Кыстын үлүү

1. ХООРАЙДАН КЕЛГЕН УРУГ

Люба кежээлектей апаргандa суур кыдыынче базыпкан. Амыдыралдың агымы хаш-ла хонуктар дургузында шуут өскерлип каары ол-ла чоор бе? Кызылга чурттап турган, арыг агаарлыг болгаш күзеннг ыржымныг ырак көдээ суурну бодап кээрге, амыр ышкаш болду чеп?

Ырак эвес фермадан одексиг чыт салгын аайы-биле ылдахаая кээп турган. Удавас инектер кирип келир, салбырның кежээки чымыштыг ажылы эгелээр.

Кызыл хоорайның аяс дүне сылдыстар ышкаш чивеңлешкен оттары кыстың хараанга чуруттунуп, хады ажылдап турган өөрү сагышка кирип келген...

Шынында Люба хоорайга багай чурттап турган бе ынчаш? Сес классты доосаш, ол № 35 профессионал-техникти училищеге хирип алган. Өөредилгениг ийи чылы эрткен. Оңгу классты дооспушаан, пиеверлекчиниң тускай эртемин бүрүн шинээдип алган. Люба ынчан республикага чы-сурааа үнгеп Екатерина Краснобаевадың бригадазынга ажыадай берген. Бүлүн чыл четпейн чораш-ла комсомолчу урут мурнакчыларның болуруунга кирген. Ажыл төлевири база өскө. Оси өске чүү хөрегин?

Ынчалзы-даа ол чаа туттунуп турар үш-дорт хаат бажыңнарның хырыпче үне берген, шаар-ла, бедик эвес даглар ыраанда Дүрген, Балгазын суурларың уунче көрдүнер апаргаи. «Аныяктарны — мал ажылынче!» дээн кыйгырыгның оон чүрээнге дээнкени ол.

Бригадир Краснобаева болгаш кады ажылдап турган уруглары Любаның көдээ үнер дээн күзелин шуут-ла деткивээн. Ол хире эп-найыралдыг, тура-соруктуг чурттап, ажылдап эгелеп чораш, хецертен шинтпирин өскертири аныяк кыстың болунга база белен эвес болган.

— Бир эвес көдээге таарышпас хире болзумза, чыл четпейн эвес келир мен, эштерим —дигеш, Люба оорлери-биле чылыг байырлашкан.

...Люба хемчегештің арыг суунче чиге кайган алгаш олурган. Оон агымы-биле элезин сүүк чүве дег, шуужуп бадып-ла турган. Бир эвес кижи чайгылып туруп бээр болза, чуртталганың хүнгери ол элезин ышкаш агып туруп бээр болгай деп уруг бодаанган, элезинде төнчу чок боон чадавас, а кижиниң амыдыралы үе талазы-биле өй-чижектиг. Ынчангаш даарта дорааа фермага саанчылап кирер!

2. КОМСОМОЛЧУ КУДА

Дуржулга станциязының Хадың-Аксы салбырының саанчызы Любовь Мөмбей-оол кезек када саанчылар солуп чоруй, боду 25 инекти хүлээп алган. Ажыл-амыдыралдың хайымныг ижинче шымнып кирипте, аныяк кыстың сагышынга кода-хоорай-даа кирбес болган.

Салбырда партия организациязының секретары Оюн Төмүр-оол хоорайдан келген уругнуң ажылга кызымаан, хөй-шинтиниң ажылынга идепкейлиин дораан эскерген. Удатпаанда Люба салбырның комсомолчуларының баштыңы апаргаи.

Баштайгы чылда Люба бодунуң болүүнде инек бүрүзүнден-не 1875 килограмм үттү сагган. Черле багай эвес көргүзүг. Салбырда комсомол ажылы база сегип эгелээн. Комсомолчу аныяктарның саны ам он чеди четкен. Ленинчи зачёттарны чедишкиниг дужаадыр дээш, комсомол эге организациязының секретары чеже үе-күш чидирбээн дээрил! Оон ажылдаар-даа, дыштанырдаа үеви комсомолчуларының аразынга эртер апаргаи.

Дараазында чылдарда Любовь Мөмбей-оолдуң бүлүрүлге көргүзүглери улам бедээн. Ам бир инекке одааштыр ол 2200 килограмм чедир сүттү саап аптар апаргаи. Аныяктар баштыңы кижи социалистиг чарыштың мурнуку олуруунга чоруурy албаа.

1968 чылда Люба чээрби хар чедип чораш баштайгы ынакшылаан тыпкан. Ол-да чылын Хадың-Аксы суурга комсомолчу куда дүшкен. Люба суурда электрик Хүрен-оолбиле өг-бүле туткан. Комсомолчулардың чүгле ажылдап эвес, хөглеп билири ынчан тода илерээн.

Огленин алганының соондада Любаның хөй-шинтиниң ажылынга идепкейлиг чоруу суларзваа. Суурда пазы-хары дөгүй берген кырганнарга дузалажып, оларның аал-орааын чугайлап, ол гиниятарны өлертип алган бир-ле бажыңга чеде бээр.

3. АДРЕЗИ — ТОП СҮТ-БАРААН ФЕРМАЗЫ

Комсомол ажылынга дадыкан саанчы Любовь Мөмбей-оол ам бодунуң амыдыралчуртталгазын Ленинниң партиязы-биле холбап алырын шинтпирлеп алган. Анаа рекомендациялаарны партия организациязының секретары Оюн Төмүр-оол биле мурнакчы хойжу Оюн Нооскай олар берген. 1974 чылда Любовь Мөмбей-оол партияның чиңгине кежигүнү апаргаи. Оон Хадың-Аксы суурга кады ажылдап турган эжи, идепкейлиг комсомолчуларның бирээзи Галина Арнах база чоскта чаа партия кежигүнүнге киндидат кылыр кирген.

Амгы үеде Любовь Сергеевна Мөмбей-оол — Дуржулга станциязының топ сүт-бараан фермазының саанчызы. Тоскуу беш чылда ол 273 тонна сүттү саап планныг турган, ол 277 тоннаны саап алырын хүлээгеп турган. Бо чылдың декабрь 1-ге чедир Любовь Сергеевна 279,3 тонна сүттү сагган.

Топ сүт-бараан фермазының коммунистери төлептиг аныяк коммунисти боттарының эге организациязының секретарынга сонгуп алган. Оон айтыда Любовь Сергеевна бо чылын Дүрген көдээ Советинің депутадынга база сонгуткан.

Дуржулга станциязының мал ажылында эң берге участок топ сүт-бараан фермазы болуп турар. Станцияның кол зоотехниги М. А. Хапзевтин петелде чок чоруунуң ужуунда ферманың кышка белеткели багай, чоокка ол чедир маңаа бригадыр безин чок турган. Ынчангаш ноябрь айның эгезинде ферма бир хүн дургузында 1900 хире килограмм сүт саап ап турган. Любовь Сергеевна Мөмбей-оол ферманың коммунистериниң кичээлгейин чедир шинтпирлеттинмээн айтырыгларже хаара тудуп, оларны тоску беш чылдың планны: оваалдаларын чедишкиниг күүседириже мобилизастап келген. Бар четпестерин партком секретары Н. Ф. Стригинге удаа-дараа чугаалап турган, чайладырын негээн. Оон түнелиинде чогуур хемчеглер дарый алдынып, даштыгаа турган инектерни чылыг кажааларже киргеп болгаш оларның чемгерилгезин таарыштыр организастаан.

Амгы үеде фермада байдал эвлжип, хүнде 1900 хире килограмм сүт саап турган болза, декабрь айның эгезинде ол сан 2600 чедир өскө бергеи. Ынчангаш бо темпини кудулатпас болза, Дуржулга станциязы күрүне мурнуга планныг оваалдазын күүседиптер ергаалыг.

Бо ажыл-агыйжы айтырыгны чедишкиниг шинтпирлээрде фермада партия эге организациязының секретары аныяк коммунист Любовь Мөмбей-оолдуң киржилгеи улуг. Чоокта чаа болуп эрткен Танды райкомунуң партия конференциязына ооо ап чүве чугаалаш, Л. С. Мөмбей-оол ферманың саанчылары партияның XXV съездизин төлептиг үткүүр дээрзин делегаттарга бүзүреткен.

Любовь Мөмбей-оолдуң саанчылазынындан бээр ам 7 чыл эрткен. Ол үениң дургузунда ол комсомолчудан коммунист чедир өскө, ажыл амыдыралы шуудай берген. Планныг оваалдаларны күүседип, коллективтің ажылжин билдилиг, удуртуп баштаары оон чүгле сорулгазы эвес, хүлээлгеи аапаргаи. Черле ыдыг — коммунистер хөзээде мурнуку олурутда.

К. ОЮН.

ЫРАК ТОЖУНУҢ ДЕЛГЕМНЕРИНДЕ

Хар улуг эвес, өй тавында чаггаи, соок дыңзыг эвес, аяс хүннери удаа-дараа тургулаар, тайга эңчызының чугаазы-биле алырга, «базып турда чүгле бут шыдаар» ындыг таарымчалыг үе Тожунуң девискээринге бо аңныр сезонунуң эгезинден бээр тергиндеп турган. Сөөлгү каш хонуктарда соон турза-даа аңчыны ол одаг-турлаалдан ырава деп албадаваан. Ниитизи-биле алырга, сыннарда харын-даа эртеден кежээге чедир адын шыдаар-ла болза ан, өлүк арбын турганы аңчыны хей-аът киргени чугаажок.

ПЛАН, ХҮЛЭЭЛГЕ АЖЫР КҮҮСЕТТИНГЕН

Чүгле Тожуда эвес, а республикада эң улуг—кооперация аңныр тывыш ажыл-агыйы тоску беш чылда күрүнеге аңөлүк белеткээриниң планын декабрь 10-да 102,7 хуу күүсеткен, азы пландан ажыр 15 мүн рубльдин өлүүн дужаган. Бо чылын 134 мүн рубльдиг өлүүн киирер турган ол-ла үеде 141 мүн 368 рубльдиг киргеш, планын 105,4 хуу чедирген. Аңчылар өлүк тывыжының чыл планын декабрь 27-де күүседир дээн социалистиг хүлээлгезинге төлептиг болганнар. Оон ыңай пландан ажыр 6 мүн рубльдиг өлүүн дужаар деп хүлээнген сөзүнге база ээ болганнар.

— Чыл ам-даа төнмээн, сезон доозулгуже ам-даа ырак-тыр. Ам-даа хөй аң-өлүктү күрүнеге дужаарынга бүзүрелдиг бис— деп, коллективтің аңчы-тывышчылары чугаалап турарлар.

«600 РУБЛЬ — ЧИИК-ТИР»

Аңныр-тывыш ажыл-агыйының штаттыг эң тергиин аңчыларының бирээзи Иван Селин-биле ужуражыгыска, ол ынчалар бүүредин чугаалаан чүве. Бир аңчы бо аңныр сезонунда чүгле өлүктен ынча рубльди киирер планны ээлеп деп санавышаан, харын-даа ийи-үш план дээш туржуп турарлар мында хөй. Ылаңгыя диниңиң эки «дужуду» оларга баштайгы хыска үнүшкүнде-ле кесту бергеи. Киш болгаш өске өөлүг өлүктер база хөй.

Демги Иван Селин баштайгы чоруктан далаштыг эвес келгеш, белеткел черинге 690 диниин дужаган. Оон өртээ 1372 рубль. Ында безин ийи ажыг план-дыр. Бага бир шыырак аңчы Виктор Викторов 725 диниден 1430 рубль; Архип Спирин—333 дини, 6 киш, 7 хүзеңден 1115, Артемий Чепкасов — 869, Дүндума Күнзүяк—771, Александр Ляпкин — 905 рубль олчалыг болган. Чүгле олар эвес, тывыш планын ажырган аңчылар дыка хөй.

Районда база бир таарымчалыг, арбын аң-өлүктүг болур чер Хам-Сыра талазындан аңчылар медээн бир кезек үеде келбейн турган. Ажыл-агыйының ол салбыры топ салбырдан чыдып халбаанын медээ бадыткаан. Оон штаттыг аңчыларындан Владимир Кузнецовтуң ады бирги черде. Ол 1227 рубльдиг өлүүн дужаган. Ак Маспаяк, Баратя Дээзингир болганы Виктор Сидоров хайызы-даа 600 ажыг рубльдиин тыпканнар.

Кымнын мурнап, кымнын соңнан туварында чамдык толаргай түнелдер моон соңгаар улам илерей кээр. Аңчылар чарыжы шанг түлүк үезинде.

АЪТТЫГ, ЧАРЫЛЫГ ЧОРААННАРДАН

«Тоора-Хем» совхозган аъттыг, чарылыг үнүлээн хөй аңчылар өөрүнүт медээни эжелгеннер. Ам дээрааанде оларның өлүү чээби ажыг мүн рубльге киргеп. Кооперация аңныр-тывыш ажыл-агыйының өлүктен планнаг оваалдазының күүсеттинери совхоз аңчыларындан база улуг хамаржыр.

Совхоз гоау Адыр-Кежиг суурга баргаш, районуң мурнакчы хөрүзүмен аңчыларының бирээзи Елизавета Кенден-биле ужуражкан бис.

— Аныныр үеза-даа келир—уйгум безин келбестей бээр ийин. Бичимден тайгаа аңнап өөренгеним ындыг. Күрүнеге хөй өлүк хөрек болгай. Бо чылын база чораан келдим—деп, бежен хар ашкан-даа болза, арын-шырайы, шимчээшкини, чугаа-соолуңуң аяны ам-даа аныяксыг ол хөрүзүмен аңчы черде ханы уткалыг чугаалады.

—Диниң чеже болду, шыырак келген сураглыг болдунар?

Ол айтырыгга Елизавета Барымаевна доочу харчылаан, болуңуң бодал-сагыжын уламчылап өрду:

— 160 диниң, 2 киш Ас күзен база бар. Аң-өлүктүң турар черин, чиаа чемин, одарлаар үезин эки билири чугула. Ынчаг тайга, сыннарны тывар, оон чаждын ажыдар дээш хыыпда чордум. Өөрүм бага ыңдыг бодал-биле чораан.

Алыгындан нин, чары-биле аңнап өөренген, ооруу ам-даа салбаан хоочун аңчылар Бараан Сүлдум, Бараан Дугур, Чигжит Күшкаш, Михаил Кенден, аныяктардан Чоргаадай Саглы, Валерий Куулар болган өскелер-даа совхоз аңчыларының мурнуку одуруунда. Олар-биле мурнуп былаажылар тыптыры чугаажок. Аңныр сезону келир чаны бакылаан ам доостур болгай. Совхоз девискээри Өдүтей, Хам-Сырада, Кадыр-Өөс, Кара-Хемде — өске кайда-даа тайгаларда чодаан хаккан, бажыңчыгажында хонган аңчы эштер хайы хөй.

* * *

СЭКП-ниң XXV съездизинге тожу аңчының белээ—аң-өлүү өлбек болзун, тоску беш чылдың доозукчу чылының планнарын ажыр күүседириге ам-даа хөй сан-түн немешки дээш аңнаашкында эрес-дидим, сорулгазынче чүткүлдүг кижилерни чоргаарал-биле чугаалап болур.

А. НУГУУРАК.

Ужуду́ушкунда ~ «Прогноз-4»

Космос делгемин шинчилээриниң программазын өзугаар база «Прогноз» дээр автоматтыг обсерваторияның 1972 чылда эгелээн шинчилелдерин үргүлчүлээр соруга-биле 1975 чылдың декабрь 22-де Москваны-биле 5 шак 08 минутада «Прогноз-4» автоматтыг станцияны Совет Эвиделиндей санап каан параметрлериниче салып үндүрген. Станция эргежок чугула аппаратуралар-биле хандыртынган болгаш 905 килограмм дензилиг.

Телеметрия медээлерин өзугаар алырга, станцияның бүгүле системалары болгаш эртем аппаратуралары чогумчалыг ажылдап турар. Башкарылга-саналга төвү келген медээлерин ажылдап кылын турар.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Польша Улус Республиканың ажылчы чоннары ПКАП-тың VII съездизин бүдүрүлгеге чедишкиннериң дугайында рапорттары-биле уткаан. Чижээ, Щецинин, Гдыньның, Гданьскиниң, Свиноусцтің далай порттарының ажылчыннары бо беш чылдың даалгаларын айыткан хуусаазындан дыка эрте доосаш, ам дараазының чылының үлүүнде ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Гдыньның порт ажылчыннары улуг дериг-херекселдерни дүжүрүп турлар.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

КНО: ҮРЕ-ТҮҢНЕЛДИГ СЕССИЯ

КНО-нуң Кол Ассамблеязының юбилейлиг XXX сессиязы эрткен неделяда Нью-Йоркка бодунуң ажылын дооскан. Тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун хандырарыбиле холбаалыг эң чугула айтырыгларның талазы-биле шиитпирлерни хүлээп алганыбиле бо сессия кайгамчык болган. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы Тайбың программазын амыдыралга боттандырар талазы-биле Совет Эвилелиниң кужениишкиннери, политика талазы-биле дүшкүүрлүг чоруктуң кошкаашкынын шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту кошкадыры-биле долдурар дээш оон кызымак чүткүлү сессияның ажылынга чаагай салдарын чедирген.

Чепсегленишкиннерни, ылаңгыя ядролуг чепсекти болгаш массалыг узуткаашкынның өске-даа чепсектерин эндерилдир бүдүрерин шеглээринче болгаш кызыгаарлаарынче угландыр социалистиг чурттарның кылган саналдарын сессияга калбаа-биле деткээн. Массалыг узуткаашкынның чепсээнниң чаа хевирлерин болгаш ындыг чепсектің чаа системаларын ажылдап кылырын болгаш будуреринн хоругдаар дугайында база ядролуг чепсектің шенелделерин бүрүн болгаш бүгү-ниити хоругдаар дугайында чаа совет саналдарны база делегейниң чурттарының аажок хөй нуруузу деткээн.

Ол саналдарны амыдыралга боттандырары аажок улуг ужур-дүзалыг болур ийик, чүге дээрге, ам туруп турарларынга бодаарга улам айыылдыг болгаш үрегдекчи чепсектің чаа хевирлериниң тыптып келириниң оруунга делегейниң быжыг мөөндаан тургузарының дугайында чугаа чоруп турар болгай—деп, сессияга ниити чугаалажылга үезинде онзалап демдеглээн.

Мурнунда-ла көдүрүлген совет саналдарга хамаарыштыр база боттуг шиитпирлер хүлээп алдынган. Чепсегленишкинни дужурер талазы-биле бүгү-делегей конференциязын эрттирер дугайында айтырыгны КНО-нуң Кол Ассамблеязының дараазындагы сессиязының хүн чурумунга киирер дээн шиитпирни ол конференцияның белеткелинге практиктиг базым кылдыр көрүп турар. Делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаары, делегейниң айыыл чок чоруун хандырарының, кижилерниң чаагай байдалының болгаш кадыкшылының эрге-ажыктарынга канчап-даа таарышпас дайынзырак болгаш өске-даа ол янзылыг сорулгаларга ажыглаарыбиле бойдуска болгаш климатна салдар чедирерин хоругдаар дугайында керээни чараары, химиктиг чепсекти хоругдаары чергелиг ындыг чугула айтырыгларга хамаарышкан резолюцияларны чурттарның хөй нуруузунуң делегацияларының база күүлдүг деп көргени база боттуг ужур-дузалыг.

Чоокку Чөөн чүкте болгаш Кипрде байдал дугайында чугула айтырыгларның талазыбиле шиитпирлерни сессияга хүлээп алганы база улуг ужур-дузалыг. Колониализмни бүрүн узуткаарының, национал-хосталгалыг шимчээшкиннерни деткииринің айтырыгларының талазы-биле, Ангола Улус Республикага удур НАТО чурттарының чепсектиг халдаашкынын, сионизмни киириштирбишаан, расизмниң болгаш неш-сеекту ылгай көөр чоруктуң бүгү хевирлерин бүрүү шавар талазы-биле сессияга улуг кичээнгейни салган. Чилиде фашистиг хунтаның ханныг хөратан үүлгедиглерин бүрүү шапкан. Кол Ассамблеяның шиитпирин өзугаар 1976 чылдан 1985 чылга чедир үени КНО-нуң хөрээженнерни деткииринің талазы-биле оң чылы деп чарлаан. Ону «Дең эрге, хөгжүлде болгаш тайбың» деп лозуңнар-биле эрттирер.

Боттуг шиитпирлерден Ассамблеяны адырыкталдырарын оралдажып, чепсегленишкиннерни дужурер талазы-биле саналдарга, КНО-нуң Уставынга халдаашкыннарны нылып, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга хөөнү чоктарның удурланыышкыннары турзажок, тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынче угланган боттуг шиитпирлерни сессияга хүлээп алган. Боттуг шиитпирлерге эң идепкейлиг удурланычыларның аразынга Пекиниң төлөлекчилери кедереп турган.

Амгы делегейде байдалдың чөрүшкен үүлдери турзажок, кол үүл дүшкүүрлүг чоруктуң кошкаашкынын быжыглаарынча угланыышкын болуп турар дээрзин сессия бүзүрелдиг бадыткаан.

(СЭТА).

КЕЛИР ҮЕГЕ БҮЗҮРЕЛ-БИЛЕ

ГАВАНА. (СЭТА-ның тускай корр.). Кубаның Коммунистиг партиязының 1-ги съездизинин делегаттары Төп Комитеттің Отчёт ялеткелин болгаш политиктиг шугумун чангыс үн-биле үүлдүгүүнгеи.

Съездиниң ажылчын комиссилларынга төлевилелдерин ыяк чугаалажып, анализтеп көргени эдээн хөй чугула документилерни делегаттар база чангыс үн-биле үүлдүг деп көргеннер.

Кубаның КП ТК-ның ийиги секретары Рауль Кастро Кубаның Компартиязының программыг платформазының төлевилелин бадылаашкынга киирген болгаш оңу чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Съездиниң хүн айтырыгының ол талазы-биле резолюциязында программыг туруш партия программазының байдалынга болгаш утка-шынарынга хамаарыштыр В. И. Ленинниң салган негеделеринге долузуби-ле дүгжүп турарын демдеглээн. Буржуаз болгаш бичебуржуаз идеологияга удур, антикоммунизмге болгаш антисоветизмге, барыын болгаш чөөндаа ревизионизмге удур эптеш чок демисежиринин чугулазын резолюцияда база айыткан.

Социалистиг Кубаның чаа Конституциязының төлевилелин, чурттуң чаа политика-административтиг хуваалдазын, Кубаның бүгү- девискээринге улусчу эрге-чагырганың органнарын тургузарын үүлдүгүүнгеи резолюцияны хүлээп алыры дээш съездиниң делегаттары улуг сорук киришкиниг бадылаан. Съезд ол ышкаш Кубаның Коммунистиг партиязының 1976 чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг боон эгелээр чаа Уставын база хүлээп алган.

Эш Фидель Кастронуң кылганы партия ТК-ның Отчёт илеткелин бүрүнү-биле үүлдүг деп көрген резолюцияны делегаттар база хүлээп алгаар. Кубага революцияның хогжүлделин, эң чылаңгыя 1953 чылдың июль 26-да Монкада казармазы маадырлыбиле шугурчаланы-биле эгелээн революстуг болуушкунларның сөөлгү үе-чадазын марксизчи-ленинчи өзу-биле хандыр анализтээнин ол документиде база айыткан. Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының деткимчеанин, хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң бүгү талалыг дузаламчызының куба революцияны быжыглаарынга шиитпирдиг ужур-дузалыг болганын демдеглээн.

* * *

ГАВАНА. (СЭТА-ның тускай корр.). Кубаның Коммунистиг партиязының 1 съездизи декабрь 22-де бодунуң ажылын дооскан.

Съездиниң ажылы пролетаржы интернационализмниң, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның эп-сеткил катыштырылгазының демдээ-биле эрткен. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежневтиң съездиге байырлыг чагаазындан, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары СЭКП-ниң төлөлелериниң баштыңы М. А. Сусловтуң, а ол ышкаш өскедаа акы-дуңма партияларның төлөлекчиниң чугааларындан ол дугайы толаргайы-биле көзүлген.

Съездиниң сөөлгү хуралынга Кубаның Коммунистиг партиязының удуртукчу органаарының соңгулдазының түүнелдерин чардаан.

Кубаның КП ТК-ның составынга 112 кежигүннер болгаш ТК-ның кежигүнүнге 12 кандидаттар киргеп.

Кубаның коммунистиг шимчээшкиниин хоочуну Фабио Гробарт пленум эш Фидель Кастрону Кубаның Компартия ТК-ның Бирги секретарынга чаңгыс үн-биле сонгаанын дыңнадырга, бүгү залга адыш часкашкыны дириттелин турган.

Оон соонда Фидель Кастро түүнел сөс ап, чүве чугаалаан.

А. КРАСИКОВ,
Н. ЧИГИРЬ.

Совет делгелгениң чедишкини

БОЛОНЬЯ. (СЭТА). Эмилия-Романья обласка Совет Эвилелиниң хүннери боон эрткен. Ону ук областың эрге-чагырга черлери «ССРЭ—Италия» болгаш «Италия—ССРЭ» ниитилелдер-биле када организастаан.

Областың чоау СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазын улуг кедургүүшкүн-биле хүлээп алган. Эмилия-Романьяга Совет Эвилелиниң хүннери Совет Эвилели биле Италияның улустарының аразынга найырадыы база бот-боттарын билчир чорукту быжыглаарынга чаа чугула салымышкын болурун ол чагаада онзалап демдеглээн.

Область чагырганың дарганы Гуидо Фанти СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң адынга чоруткан харын чагаазынга оон ийиг байыры дээш чалбыыштыг өөрүн четтиришкинин илереткен.

Чазак чөвүлелиниң хуралы

ХАНОЙ. (СЭТА). Анда ВДР-ниң чазак Чөвүлелиниң Премьер-Министри Фам Ван Донгтуң даргалааны-биле хуралы болган. Ол хуралга 1975 чылдың Күрүне планының күүседеанын түүнелдерин болгаш келир чылда планның төлөрилелин чугаалажып хөргеп.

1975 чылда республиканың бүгү ниитилел продуктузу оон мурнундагы чылдың деңнелин 11 хуу ашкан болгаш улетөөр бүдүрүлгезиниң хемчээлиниң өртек-үнезин өзугаар алырга, 17 хуу улгатқан дээ чаралдың түүнелиинде парлаан дыңнадыгда айтып турар. Агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болган-даа болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ниити хемчээлин 1974 чылдың деңнелинге чоок болган.

1976 чылда Күрүне планы: «Бүгү-ле үүлдерни бүдүрүлгеге, бүгү-ле үүлдерни социализмге; бүгү-ле үүлдерни чурттуң чечектелишкинге болгаш улустуң аас-кежиинге» —деп, кыйгырыгга үндезилээш, күүсеттинер ужуралыг дээрзин ол документиде онзалап айыткан.

Уругвайның Компартиязының медеглели

ГАВАНА. (СЭТА). Оппозиция күштериниң удургулга черлериг улуткаар соругга-биле сөөлгү үеде Уругвайда чурттуң демократтыг болгаш патриотчу күштеринге, хамаатың мурнунда Уругвайның Компартиязынга, Уругвайның Аныяктарының Коммунистиг Эвилелиниге болгаш Ажылчы чоннарның национал конвенциязынга удур истеп-сурүүшкүнүнүр улам күштелип турарын Уругвайның Коммунистиг партиязының ында парлаан медеглелинде чугаалап турар.

Октябрь төнчүзүнден эгелээш, амгы үеге чедир ыңдыг истеп-сурүүшкүнге 500 ажыг кижи таварышкан болгаш оларны тудуп хоругдаан, хайдыктеп, байысаан, даштыкыже шолугуденкен боон турар. Уругвайның муң-муң патриоттарын, оларның аразында — депутат чоннарнар Х. Перес, В. Турянский, А. Альтесоя болгаш дыка хөй сураглыг профессионал чажылдакчылары база бар деп ол документиде айыткан.

Истеп-сурүүшкүнүр күштелзе-даа, чурттуң экономиктиг кризизи чидиглеиген тудум-ча Уругвай улустуң чаа-чаа секторларының удурланыышкын шимчээшкиниче хаттыжын киирип турар.

Ол чорук Уругвайга патриотчу фронтуну тургузарынга ядыглиг боор турарын медегледе айыткан. Ынчаг фронтуну чугаа УКП болгаш калбак фронт эвес, харын-даа Национал партия болгаш ол хамаатың чок дээн хүрээ-хиниттің төлөлекчилери безин тургузуп турар апаргаи.

КАПИТАЛДЫҢ АСПААНДА

Бельгияның студентилери дээди оореділге черлеринге, эң ылаңгыя башкы составын тударынга, эртем шинчилелдерингe чарыгдалдарны кызырар талазы-биле ажылдап кылган планнарга удурланып турар.

Брюсселиге болган ниити-национал чыскаалынга найысылаа университединиң, а ол ышкаш оске-даа хоорайларның университет топтериниң 10 мүн ажыг аныяк оолдар, кыстары киришкеннер. Чыскаалчыларның тудуп алган чораан плакаттарында: «Студентилериниң болгаш ажылчыннарның демисели — кризистиг уржуктарынга удур, ажыл чокталыышкынга удур ниити демисел-дир» деп, бижип каан турганнар.

ЧУРУКТА: өөредилгете чарыгдалдарны кызырарының планнарынга удур Брюсселиге болган студентилер чыскаалы.

А. ЗВАНЦОВТУҢ фотозу.

КӨДЭЭ ЧОНГА АЧЫ-ДУЗА

Көдээ чоннуң амыдыралхандырылгазын улам ыңай эвилиштери партияның салып турар кол сорулгаларының бирээзи. Бо сорулганы амыдыралга боттандырар дээш Амыдырал хандырылга министерствозу болгаш районнарның амыдырал хандырылга комбинаттары эвээш эвес ажылдарны кылып чоруткан.

Республиканың 63 колхоз, совхозтарының болгаш 45 ажыл-агый черлериниң төптеринден көдээ чоннуң чагыын хүлээп алыр болгаш кылдынган белен хептерни, шахтарны, радиотелеаппараттарны эллеринге дедир эгидип бээр пунктуларны организастап тургускан. Ооң түнелиндe амгы үеде көдээ чонга, ыдыгыр ивилчиннарга ачы-дузаа чедиреринің планнарын эвээш күүседип турар комбинаттар бисте эвээш эвес. Аңгы Туранның амыдырал хандырылга комбинады хамаарышыр. Чоннуң чагыгларын хүлээп алыр пунктуларны 1975 чылда долузуу-биле организастап доскаш болгаш чонга ачы-дузаа чедиреринің планын бир иижиге хамаарыштыр хөөрей чуртаалыглары-биле көдээ чонну леңиштирген. Үстүнде чагыг хүлээп алырының пунктуларын районнуң амыдырал хандырылга комбинадының дириктер пунктузу долузу-биле харыысалап, грасин, өзугаар колхоз, совхозтарының төптеринде пунктуларже тускай автомашиналарны чоруудуп турар.

Туранның амыдырал хандырылга комбинады Курган областының Курганның комбинатының мөгөу-биле ажылдап турар. Ол республиканың мурнаачы комбинаттарының бирээзи. 1975 чылдың 11 айларының түнелиг-биле алырга, ачы-дузаа чедиреринің планнарын чүгле чөвүр эвес, харын-даа ажыр күүседип турар комбинаттар бисте бар. Чижеш, Сыңгаадайның амыдырал хандырылга комбинады эртен чылдарда планын күүсетпес, багай ажылдыг комбинатка санаттырып турган болза, 1975 чылда ол ам мурнаачы комбинаттарның бирээзи апарган. Ол комбинат III кварталда комбинаттар аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи боп, шилчип чоруур Кызыл тукту чаалап алган. А 1975 чылдың 11 айларының планын 108,4 хуу күүсеткен. 1975 чылдың 11 айларының көдээ чонга ачы-дузаа чедиреринің планын Улуг-Хем районнуң хандырылга комбинады 110,2 хуу, Каа-Хемниң —102,7, Чадаананың — 103, Өвүрнүң 105,7 хуу күүсеткеннер. Ол районнарда чонга ачыдуза чедирери багай эвес тургустунган.

Социалистиг чарыштың тиилекчилери, ажыл-агыйның мурнаачылары базы эвээш эвес. Оларга 9-ну беш чылдың планын 4 чыл 2 ай иштинде күүседипкен, ам 1976 чылдың үлүүнде ажылдап турар Туранның хандырылга комбинадының быжыкчызы А. А. Смирнова, дааранылга фабриказының быжыкчызы Н. Г. Минцева база ол ышнаш 9-ку беш чылдың планын хуусаа бетинде доскаш, онгу беш чылдың үлүүнде ажылдап турар дааранылчылар Н. А. Сухорослова, М. М. Елисеева, М. П. Глухенко, А. Г. Кузнецова оларны чоргаарал-биле адап болур.

Г. ДОВААДОР.

Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүрүлге килдизиниң инженери.

КАНДЫГ-ДААА АЖЫЛ ХҮНДҮТКЕЛДИГ

Хоорайның төп парикмахерскаязында Кызылдың чурттакчылары Конституция хүнүн байырлап турганының бүдүүзүнде чеде бердим. Бодунуң эзлчээн маанаа кижилер-ле хөй болду. Ындыг болуру чөп. Кижи бүрүзү бодунуң тааржыр причёсказын кылдырып, бажын чараштыр таартып алырын күзээр болгай. Кижилерниң бажын чазап, таарымчалыг кылдыр таарып каары, кижи болган кылып шыдавас, мергежил, дуржулга херек, берге ажыл.

Парикмахерскаяның эргелекчизинден:

— Силерде ажыл-агыйның мурнаакчылары кымнар барын?— деп айтырарымга:

— Раиса Андреевна Базыр ажылынга кончуг кызымак, ажыл нормазын үргүлүү ажыр күүседип келген, клиентилер оны база мактап турар — деп чоргаарларын чугаалады.

Р. А. Базыр ам тантыг-ла 15 чыл иштинде баш таарар, причёска кылыр мастерлеп, чонга бараан боп ажылдап келген. Ол 1960 чылда Кызылга 4 ай хуусаалыг мастерлер курузу эрткеш, баштай өреникчилеп, ооң соонда боду мастерлеп ажылдап эгелээн.

— Меня баштай дуржулгалыг мастерлер, эң ылаңгыя Степанида Федоровна Охотникова чагып, сургап турган, өөредип каан, кончуг-ла эки кижи. Кандыг-даа ажылды эки кылып билир болза, дөмей-ле хүндүткелдиг, дөмей-ле үнелиг — деп чугаазын ам-даа утпас-тыр мен. Ынчан кандыг прическаны канчаар кылыры хамаан чок, хачыны эптештир тударыга безин өгбейтир таарар, чок болаа 6 ай хуусаалыг дыдыраш кылыр турган бис. Ам үчүл аныяктарның эвес, харын-даа эдээн улгады берген кижилерниң безин негелдезин улгаткан. Ынчангаш чоннуң негелдезинге чедир ажылдаар апаар. Ам «Фантазия», «Колос», «Символ» деп прическалардан аңгыда безин кежээки, хүн бүрүүн, куда, театр причёскаларын, парикмахерни кылып турар бис—деп, Раиса Андреевна чугаалаар болду.

— Шынарлыг болгаш дүрген ажылдаарын канчап чедип ап турар силер?—деп айтырарымга:

— Хөй чыл ажылдаарга, кандыг арынга кандыг причёсканы кылырын карак чайгаар эндевес апаар, холдар база дүрген ажылдаар. Ынчангаш алган социалистиг хүлээлгемни чыл санында күүседип турар мен—деп тайылырлады.

Орук ара чоруп ора, хоорайның Хүндүлел самбразында Раиса Андреевна Базырның чуруун бөлө көрдүм.

Моон-даа соңгаар ажылыңарга чедишкиннерни күзедим, Раиса Андреевна.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК.

ЧУРУКТА: Р. А. Базыр ажыл үеинде.

Фото А. ЗАЙЦЕВТИИ.

Ижевскиниң бедик бажыңнары

Удмурт Автономнуг Республиканың найысылалында баштайгы 16 каът чуртталга бажыңының тудуушкуну эгелээн. Каас-чараш өөннерде бедип үнген чаа чуртталга массивин дериирги үш ындыг хөй каът бажыңнарны тудары-биле доостур. Архитекторлар болгаш хоорай тудугжулары Ижевскиниң бедик бажыңнарын тутпушаан, чер кырының бүдүш байдалын мергежилдиг ажылдап турарлар.

Урал мурнунуң улуг үлет-пүрлүг болгаш культурлуг төв— чартык миллион чурттакчылыг ол хоорай доступ турар беш чылды шалкын чаартылгалар-биле дөмдеглээн. Тоску беш чылдың эгезинден бээр аңаа бир миллион 200 мың ажыг дөрбелчия метр чуртталга черлерин ажыглалга киргген, беш чурттакчы бүрүзүнүң бирээзи-ле чаа бажыңны алган. Чаа школаларны, эмнелге черлерин, библиотекаларны болгаш концерт залдарын туткан. Бетоннан кылган эриктер төп районну ыяш-парк күржаа-биле тудуштурган. Барык-ла мың дөс ыяштарны шөлдерде болгаш кудумчуларда тарып олурткан.

1980 чылга чедир ажылдап кылган баштайгы кол планны хоорай бодунуң хөгжүлдезинің талазы-биле дыка мурнай берген. Ам архитекторлар удмуртияның найысылалының 2000 чылга чедир санаттынган чаа кол планын ажылдап кылып турар.

Ю. КЕДРОВ,
(СЭТА-ның корр.).
ИЖЕВСК.

Өөренир чүүлү— мурнакчы дуржулга

Соңгу Осетияның көдээ ажыл-агый школаларында болгаш улусчу университеттеринде кышкы өөредилге эгелээн. Хову ажылдыгларның, механизаторларның, инекти машинабиле саарының кастерлериниң мурнакчы дуржулгазын өөрениринге улуг кичээнгейни салып турар. Кичээлдерни инженерлер, агрономчар, көдээ ажыл-агый бүдүргүлгезиниң чаартыкчылары башкылап эрттирип турар.

Киров районнуң «Кавказ» колхозунда Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д. Накусовтуң баштап турар трактор бригадазын «кадрлар дарганчаар чер» деп адап турар. Ында тургускан мурнакчы дуржулганың школазынга кожазында колхозтардан болгаш совхозтардан келген он-он аныяк ооллар, кыстар өөренип турар. Техниканы бедик бүдүргүлүг ажыглаарының болгаш чаагай дужуттуг өстүрериниң «чажыттарынга» аныяктарны дуржулгалыг механизаторлар өөредип турар.

Осетияның колхозтарынга болгаш совхозтарынга онгу беш чылдың баштайгы чылының чазынынга дөрт мың хире аныяк трактористерни, суггатчыларны, чолаачыларны болгаш өске-даа механизаторжу мергежилдерниң ажылдакчыларын белеткээн турар.

Т. ЕФИМЦОВ,
(СЭТА-ның корр.).
ОРДЖОНИКИДЗЕ.

ТАЙГАНЫҢ ХООЙЛУЗУ-БИЛЕ

Аңчы кижиниң ажылы солун-даа, хүндүлүг-даа. Ооң-биле чергелеңгир өзүлүг хүндүткелди бистиң аңчыларывыс боттарының карак кызыл күш-ажылы-биле чедип ап турар. Аңчыларывыска эргежок үүгүла үүлдер-ле хөй. Шынын сөглээрге, көскү карак, быжыг хол-бут, шыдамыккай тура-сорук негеттинер.

Аңчы кижиниң үгүндан үктуг, төрүмелиңден ызыгуурлуг дажыр черле шын эвес деп бодаар мен. Хоочун аңчыларывыстың арга-мергежилин өөренири, олардан үлегер алыры, чажыттынмас байлак дуржулгаларын шиңгээдириндеи хамааржыр. Бистиң аныяк аңчыларывыстын хүрээлеңи чыл бүрү ооң ачызында өзүп турар.

Баштайгы аңнаашкыны аттанып турар аныяк кижи бүрүзү үнелиг аңнарының кештерин үргедел чокка дужаар дээш бо талазы-биле чепсек-керексел, ок-бижек, какпа, дузакты кандыг янзы ажыглаарының талазы-биле дуржулгалыг аңчылардан арга-сүмеин ап турары чаңчыл апарган. Аңнаашкын дээрге спорттуң база бир хевири болгай. Кышкы үеде лыжалыг аңнаашкынны өнөр-арга, тайга-даскылдаарында үнелиг байлак — аң-мөң арбын. Олар өзүп, төрүп, бистиң амыдыралывысты хүн бүрү кааспап турар. Оларны камнап, төтчеглээр чоруктуң болдурбазы-биле партия болгаш чазак тускай доктаалды үндүрүп, аңнаар үеин тускай доктаадын каан.

Ындыг түрбүже, ийи-чаңгыс «дөскелчоктар» бойдустуң ол өнөр-арга, тайга-даскылдаарында үнелиг аңнарын кештерин үргедел чокка дужаар дээш бо талазы-биле чепсек-керексел, ок-бижек, какпа, дузакты кандыг янзы ажыглаарының талазы-биле дуржулгалыг аңчылардан арга-сүмеин ап турары чаңчыл апарган. Аңнаашкын дээрге спорттуң база бир хевири болгай. Кышкы үеде лыжалыг аңнаашкынны өнөр-арга, тайга-даскылдаарында бистиң Тожу районувуста ам-даа чогуур негелдезинге чедир сайзырадып шыдавайн турары дыка хомудаңчыг.

Аңнаар сезону чоокшулап орар өйде белеткел органнары көдээ Советтер болгаш аңнаар-тывыштын албан черлери аныяк аңчыларны чыып, оларны хоочун, дуржулгалыг, ат-сураглыг аңчыларывыс-биле ужураштырып, белеткел ажылдарын чорудары күзеңчиг турбуже, а оны эрттиргеш чоор, быжыглаан аңчыларывыска ынанып болур дээр хевирлиг хөөннерге алыскаш, алдынган планныг опаалдаларны чамдыкта күүсетпейн баргылаар таварылгалар бар.

Бир эвес үк ажылды сагыш човангыр организастаар болза, аныяк аңчыларывыстың сонуургалы беднр, салдынган сорулгаларны шиңгээдип алырынга ол ажыл дөгүм болуру чугаажок.

Чер чорааан аңчы кижилерге базым бүрүзү үнелиг. Адак дээрге, аңчының бодунга одаглаңнар таарымчалыг чер, аттхөлүнге одар-белчиир дээн ышкаш чүүлдер, хамааржыр. Диңң, киштаң түрза чогуур черлерни арга-дуржулгазы улуг аңчылар эндевес.

Ооң-биле чергелештир кол түүл болза: өлүктү улуг үрегдээшкин чокка дужаары болур. Ол чорук аңчының бодунга-даа, күрүнеге-даа ажыктыг.

Чаа аңнап үнүп турар аныяк аңчыларны хоочун дуржулгалыг эштер-биле кожуп турарын хошкак практикалары канчап-даа таварышпас. Ат-суреглыг аңчыларны чурум өзугаар аътхарып турган, аныяк аңчыларны херекке алыксавас, сеп-даа аңнап, диңнеп билир эвес сеп дээр хевирлиг хөөннер база бар.

«Тоора-Хем» совхоз аът-хөлбиле районнуң бүгү аңчыларын хандырып болур. Бо талазы-биле совхозтуң дирекциязы районда аңнаар-тывыш ажыл-агый чери-биле быжыг харылзаа чогундан аңнап өөренип чоруур аныяк аңчыларга кандыг-даа идигин бербейн баргылаар. Ооң уламыдан чамдык аныяк аңчылар чадаг аңнаар ужурга таварышып турар.

Ынчаар аңнаш, аныяк аңчының чарып алган керээзин күүседип алыры берге, киш, диңнинг черлерге чедип шыдавайн, өрө аңнап-аңнап хол куруг дедир ээп кээр ужурга таварышып турар. Ооң аңгыда аъш-чем, ок-чемзек чүктээн кижиге кандыг-даа бергелер туруп келир, шүүт ажык чок аңнаашкын болуу бээр чылдагаанды ол.

Эрткен чылын аныяк аңчылар өлүк-тывыш черлеринге дыка хөй диниерни дужаатан. Бо чылын диңнинг «дүжүлү» хирелиг. Ону кончуг эрте өлүрерин чөпшээрээн. А шынында чедир агарбаан, кара болуп турар. Бо дээрге аңчы кижилерге улуг-ла ажык чок дээрзи билдиңгир. Ооң-биле кады күстүң эгеININде аңчылар диниин шилип чораан адар ужурга таварышкан.

«Мөңг үтек-бажыңныг черим-дир, ооң диңнээн, киштээн хөрээнер чок» дээр чамдык аңчыларның чектээн эллептиг сөстери чамдыкта дыңналы бээри хомудаңчыг. Орапчурт үлешпес-ле болгай. Бо база шын эвес-тир.

Бойдустуң байлаан деңге ап, сээн-мээн деп турбайн, аңнаар чүрүмүн сагып, демниг аңназа кандыгыл?

О. ДЕЛГЕР-ООЛ,
аңчы.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ЛОТЕРЕЯЛАРЫ

РСФСР-ниң акша-бараан лотереязы кончуг нептеренгей болуп турар. 1976 чылда ону 126,6 миллион рубль ниити түүнүг кылдыр үндүрер, ооң 60 хуузун олчалыг билеттериниң эдилекчилериниге ойнаашкыннар хевири-биле дедир эгидип бээр.

СЭТА-ның корреспондентизинге Россия Федерациязының Сан министерствозундан дыңнатканы болза: чаа лотереяны тоо катап үндүрер. Оларның бирээзин — «байырлалдыг» кылдыр Делегейниң херээженнер чылын таварыштыр үндүрер.

Келир чылын лотереяның кол сес үндүрүүшкүннеринге «Жигули» ВАЗ-21011, «Москвич-412», «Запорожец» ЗАЗ-968 деп 1.032 автомобиль ойнаашкына кирер. Өске улуг ойнаашкыннарның аразында аныы-бүрү марканың 2.752 мотоцикли бар, оларның аразында колясказлыг «Иж-юпитер-3» деп мотоциклдер баа бар. Ооң аңгыда 688 пианино; 1.376 телевизор, 11.352 сообщчу, хөй санныг магнитофоннар, радиоприемниктер, кинокамералар, фотоаппараттар, эр болгаш херээжен улустуң шактары, хевистер бар болуп турар.

Ойнаашкын таварышкан билеттериниң эзлери боттарының күзелин үзүгаар бараанның өртээн акша-биле ап болур. Ооң аңгыда 200 болгаш 100 рубльдиг улуг түүнүг акша ойнаашкыннары база бар.

Лотереяның «байырлал» үндүрүүшкүнүнде кирген дыка хөй ойнаашкыннар херээженнерге эки белек боп болур. Ооң тиражы мартының 10-11-де Ленинградка болур.

ТӨТЧЕГЛЕКЧИЛЕР АМ-ДАА БАР

Бистин республикавыстың өзүм-арга, тайга-даскылдаарында үнелиг байлак — аң-мөң арбын. Олар өзүп, төрүп, бистиң амыдыралывысты хүн бүрү кааспап турар. Оларны камнап, төтчеглээр чоруктуң болдурбазы-биле партия болгаш чазак тускай доктаалды үндүрүп, аңнаар үеин тускай доктаадын каан.

Ындыг түрбүже, ийи-чаңгыс «дөскелчоктар» бойдустуң ол байлаапче шөлээ-чөпшээрел чок боттарының түразы-биле холгаарлай бээр таварылгалар ам-даа бары хомудаңчыг.

Чижек кылдыр Тожу районуп девискээринге сөөлгү чылдарда болуп түргүлаан таварылгаларны чугаалап көрейн.

Ийи чыл бүрүңгаар Бараан Саскан, Соспук Сарыг-оол олар Кол-Хөл деп черге ийи улуг буурларны чөпшээрел чокка олургеш, ДТ-75 трактор-га чүдүрүп аппарганнар. Чогуур хемчегин оларга опааган турбуже, Соспук Сарыг-оол дээрзи бо чылдың чазынында Хам-Сырага 3 харлыг буурну база өлүргеп.

Арга-сынның аң-мөңи үүгле бистеринің эвес, келир үеде түрттаар чаштарывыстың база байлаа болгай. Ону уш-баш чок төтчеглээр туржук, харындаа өстүрүп, байдарының хемчээн алыр ужурлуг бис. Ол чугула болгаш үнелиг херекке бүгү чоннуң киржилгези неттинер.

Күрүнениң аңныр ажылагый черинің Хам-Сыра салбырының удуртукчулары Улаачы Белек-оол, Василий Бедарев оларны үстүнде чурум үрээшкиннери чүге дүүретпейн турарыл?

В. КҮРТҮЖЕК,
Азаста аңныр инспектору.

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

„САЯН КЫЖЫНЫҢ" ШАҢНАЛЫ

Хаак спортунга бистиң республикада чыл бүрүде чаңчыл болган эртип турар «Саян кыжынының» шаңналы дээш улуг маргылдаа эрткен дыштаныр хүннерде Тайга станциязынга болган. Аңда Бай-Хаактан, Турандан, Хову-Аксыдан болгаш Кызылдан нинтизи-биле 120 ажыг спортчу киришкен.

Баштайгы хүн хаакчылар түс-түс хемчээлдиг хаак оруунга күжүн шенешкеннер. Маргылдаа эр улустуң 15 километрге чарыжы-биле эгелээн. Бо хемчээлге бистиң республиканың эң шыырак хаакчылары шупту киришкен. Ынчангаш маңаа чемпион ат дээш спортчу демисел кончуг шыңгыы болган.

Түңнелинде Кызылдың төлээзи, биатлонга ССРЭ-ниң спорт мастери Василий Гагарин 15 километрни 47 минута 47 секундада эрткеш, бирги черни алган. Хову-Аксының спортчузу Владимир Ковалёв тиилекчиге 11 секунданы ойнаткаш ийги, а эрткен чылын бо маргылдааның ол хемчээлинге чемпион болган Николай Григорьев үшкү черлерни алыр аргалыг болганнар.

Бистиң республиканың каш дакпыр чемпиону, Кызылда школа-интернаттың күш-культура башкызы Эльвира Крыцина 8 километрниң хаак оруун 34 минута 15 секундада эрткеш, херээженнерниң ол хемчээлге чемпиону болган. Бай-Хаак ортумак школазының онгу классчызы Лариса Тутатчикова ийги, Хову-Аксындан келгеи Галина Бабкина үшкү черлерни эзлээннер.

Элээдн ооллардың 10 километрге болган чарыжынга Бай-Хаактың хаакчылары Виктор Золотухин, Александр Богачев, Владимир Поникаров олар шупту шаңналдыг черлерни алганнар. А эң эки үени Виктор Золотухин көргүскен. Ол 10 километрни 31 минута 55 секундада эрткен. Бо үе бирги разряд нормазындан безин 5 минута бедик болуп турар. Үстүнде ады кирген ооллар шупту өөренкчилерниң кышкы дыштанылгазының үезинде хаакка школачыларыңа Сибирь зоназының маргылдаазынга бистиң республиканың спортчу адын камгалап киржилер.

Башкы училищезиниң сургуулу Валентина Романова — уругларның 5 километрге болган чарыжының тиилекчизи. Бай-Хаактың спортчузу Лариса Кудрявцева биле Хову-Аксындан келген Наташа Пустынцева олар ийги, үшкү черлерни үлешкеннер.

Маргылдааның ийги хүнүнде команда талазы-биле эстафета болган. Эр улус дөрт кижи киржиктилиг 10 километрниң хаак оруунга чарышкан. Маңаа бирги черни Кызылдың спортчулары чаалап алган. Бай-Хаактың хаакчылары ийги, Хову-Аксының командазы үшкү черлерни эзлээннер. Херээжен хаакчылар үш кижи киржиктилиг 5 километрниң эстафетазынга чарышкан. Маңаа Бай-Хаактың шилиндек командазының спортчулары бирги черни чиги-биле ойнап алган. Хову-Аксы биле Кызылдың херээженнери ийги, үшкү черлерде.

Ооллардың болгаш уругларның холушкак эстафетазынга Бай-Хаактың хаакчылары тиилээн.

«Саян кыжынының» шаңналы дээш ийи хүн үргүлүүлээн хаак маргылдаазының түңнелинде Бай-Хаактың шилиндек командазының спортчулары команда талазы-биле бирги черни алгаш, шилчиир кубокту моон-биле ам ийи чыл улаштыр чаалап алган. Республика найысылалының хаакчылары ийги, Хову-Аксының командазы үшкү черлерни эзлээннер.

Болуп эрткен маргылдаа бистиң республикада өзүп орар аныяк хаакчыларның саны чылдан чылче көвүдеп орарын бадыткаан. Ындыг хаакчыларны белеткээриниң талазы-биле улуг ажылды Бай-Хаакта уругларның спорт школазында болгаш Бии-Хем районнуң Туран хоорайда чорудуп турар деп чүве болуп эрткен маргылдаадан илерээн.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: ооллардың 10 километрге тиилекчизи В. Золотухин (үстүнде); хаакчылар стартче үеринің мурнунда.

ШИЛИНДЕКТЕР БӨЛҮҮ

Республиканың бирги черн дээш болуп эртип турар шыдыраа маргылдаазының чаңгыс сөөлгү салыы артканда шилиндектериниң бөлүү тодараттынган. Сески салыгда Максим Монгуш-биле хайымнашкан М. Адыг-оол 6,5 санны алган. Мастерге кандидат Н. Шишигин О. Бегзи-биле ёалыын удар байдалдыг соңгаарлаткан. Бир эвес ол ону удуп алыр болза, республика чемпионунга чартык сан четпес апаар.

Эзлчеглиг сески салыг үезинде К. Саян биле В. Стифоровтуң ойнап орган столунга көрүкүлер хөй болган. Оларның чамдыызы салыгны көрүп-көрүп алгаш, шыдыраа клубунуң коридорунче үүп келген аразында кымның канчаар ойнап турарын сайгарган, чугаалашкан тургулаар.

Шынап-ла, Саян ол кежээ тиилелгеже түткүлдүг, болунга бүзүреллиг, чиик, карааш ойнаан. Ол оюнның ортузунда үш оолга удур артык ак тевелиг арткаш, туружу божанайны берген, кара таланың ноянын болдунуң ооллардың аразында ак көзенекче кире бээри билек тулаар орта, В. Стифоров матка олурарындан чайлаары-биле тергезин тевеге орнаар ужурга таварышкан. Оюнну оон ыңай үргүлүүлээри бергедей бээрге, Стифоров удурланыкчызынга дүүн берген.

Дараазында хөлдерге Л. Мохов К. Ооржакты С. Идам В. Бузыкаевти, П. Беркович Ш. Хертекти, Ю. Белов, Ю. Быковту, Х. Ондар, Д. Ондарны, Л. Киян А. Габеевти, Д. Монгуш П. Армановту тус-тузунда удуп алганнар. Арткан салыглар соңгаарлаттынган.

Сөөлгү салыг мурнуу чарыында шилиндектер бөлүүнде кирип турар шыдыраачыларның байдалы мындыг: А. Адыг-оол— 6,5, Н. Шишигин 5 (бир салыг соңгаарлаттынган), Л. Мохов, В. Стифоров, Максим Монгуш, К. Саян 5,5—5,5, С. Идам, О. Бегзи 5—5 саннарлыг.

Д. САЛЧАК.

Тувинская правда

● «Мурнакчыларның съезд мурнунуң чарыжы» деп эгенің ээлаанда В. Тимофеевтиң «Ажылчын арын-нүүр» деп корреспонденциязы.

● «Дайынчы алдар». Эзлчеглиг шериг-патриоттуг арын.

● «Амыдыралдың алыс утказы». Областың XVI партконференциязының делегады Серен Байыровна Монгуштуң дугайында Т. Сермавкинниң корреспонденциязы.

● «Хүн бүрүнүң чаа үүлдери». Республикадан болук информациялар.

● Чурт иштинің, даштыкының болгаш спорттуң чаа үүлдери.

(Солунның дараазында номери декабрь 26-да үнер).

Т. ПЕТРОСЯН — ССРЭ-НИҢ ЧЕМПИОНУ

Тигран Петросян шыдыраага ССРЭ-ниң чемпиону атты дөрт удаа чаалап алган. Ол он беш салыгдан он санны алган.

Чемпионаттың дөрт киржиктизи — Рафаэль Ваганян, Михаил Таль, Борис Гулько, Олег Романишин 9,5 саннарны алгаш, ийги бешки черлерни үлешкеш, мөңгүн медальга төлептиг болганнар.

Чемпионатка киришкен шыдыраачыларның баштайгы сези 1976 чылдың дээди лигазының маргылдаазынга киржир эргени алган. Ооң соңунда алды кижи бирги лигага ойнаар, он бешки, он алдыгы черлерни алганнары Бүгүүвилелдиң шилилге маргылдаазынга киржир.

— Чемпионат чидиг спортчу демиселге болуп эрткен — деп, Тигран Петросян СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан — Шыдырааның хоочунары марказын тудуп шыдаанынга таарыындым. Ваганянның, Романишиниң чедишкиннери өөрүүчүг болду. Ваганян Фурман-биле ойнап турган, чазыг кылбаан болза, оон-даа эки түңнелдиг болур ийик. Частырыгдан түңнел үндүрери чугула. Аныяк шыдыраачылардан Романишин кончуг бодалдыг ойнаан.

(СЭТА).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

14.45—Документалдыг телефильм. Өңнүг.

15.50—«Че-ве, кыстар!» Өңнүг.

17.30—«Ye». Информастыг программа.

18.00 Чапсар.

18.10—«Чаш чылдарның сөөлгү чайы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги серия. Өңнүг.

КЫЗЫЛДАН

19.15—Телемедээлер.

19.30—Мультфильм.

19.40—«Көдээниң амыдыралы». Дамчыдылга.

19.50—Телефильм.

20.05—Телемедээлер.

20.35—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.40—«Че-ве, кыстар!» Өңнүг.

22.20—22.30—Чапсар.

22.30—«Кижи болгаш хоойлу».

23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин өзугаар алырга, богун республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге хар чаар. Аязы-бүрү угланышкынныг хаттың дүргени секундада 0—5 метр чедер. Агаарның температурезы даглыг черлерге 18—23, өскелериңге 22—23 градус соок болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, чатбас. Хат кошкак. Агаарның температураазы 22—24 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ындыг болбас» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алдын дүлгүүр» 9.15, «Эртинелиг хол» 10.55, 12.50, 14.45, «Олар Төрээн чургу дээш тулчуп турганнар» (2 сериялыг) 20.30 шакта.

«КАА-ХЕМ»: «Даң хаязы мында ыржым» (2 сериялыг) 15.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сөөлгү канкуулдар» 15.00, «Кударанчыг ынакшылдың чазы» 16.40, 18.20, 20.00 шактарда.

«Тыва» совхозка Ногаан-оол Макыштайович Донгактың мал саткан № 280648 квитанциязының читкенин барымдаалаш, ону күш чок деп саналар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуп оралакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда киллизинин 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-54, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузут киллизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбейн баргавда 32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16026. ЧАГЫГ № 3884.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садынын талазы-биле өргелелинин типографиязы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—01543.